55-KITÂBÜ'L-VESÂYÂ
1- Vasiyyetler Babi
2- Bâb: Kisinin Mirasçilarini Zengin Birakmasi, Onlari Insanlara Avuç Açar Hâlde Birakmasindan Hayirlidir
3- Malin En Çok Üçte Bir Mikdârinin Vasiyyet Edilmesi Babi
4- Vasiyyet Edicinin Kendi Vasisine: "Çocugumun Islerini Yürütmeyi Üzerine Al" Demesi Ve Gerektiginde Bu Vasinin Çocuk Için Da'vâ Açmasinin Cevazi Babi
5- Bâb: Vasiyyet Edecek Hasta Kimse, Basiyle Beyân Edici Açik Bir Isaret Yaptigi Zaman, Bu Vasiyyet Caiz Olur
6- Bâb: "Mirasçi Için Vasiyyet Yoktur"
7- Ölüm Sirasinda Sadaka (Yapmanin Cevazi) Babi
8- Yüce Allah'in: "(Bu mîrâs paylari) ölenin edecegi vasiyyetfin yerine getirilmesinden veya borcunun ödenmesinden sonradir" (en-Nisâ: ii) Kavli Babi
9- Yüce Allah'in: "Sayet Çocugunuz Varsa Terikenizden Sekizde Biri, Edeceginiz Vasiyyet Ve Borçun Ödenmesin)Den Sonra Yine Onlarindir'7 (En-Nisâ: 12) Kavlinin Te'vîli Babi
10- Bâb: Bir Sahis Vakif Yaptigi Yâhud Yakinlarina Vasiyyet Yaptigi Zaman, Bu Yakinlar Kimlerdir?
11- Bâb: (En Yakinlara Vasiyyet Yapildigi Zaman) Bu En Yakin Hisimlar Içine Kadinlar Ve Çocuklar Girer Mi?
12- Bâb: Vakif Yapan Kisi Kendi Vakfi Ile Faydalanir Mi?
13- Bâb: Bir Sahis Birsey Vakfettigi Ve O Seyi Baskasina Vermedigi Zaman, Bu Vakif Caizdir (Yâni Sahîhtir)
14- Bâb; Bir Sahis Fakirlere Mi Yâhud Baskalarina Mi Oldugunu Beyân Etmeksizin "Su Evim Allah Için Sadakadir" Dedigi Zaman, Bu Vakif Caizdir (Yanî Sarfedilecek Ciheti Ta'yîn Edilmeden Önce Vakif Tamâm Olmustur)
15- Bâb: Bir Sahis "Benim Su Arazîm Ve Su Bustânim Anam Adina (Allah Için) Sadakadir" Dediginde, (Kimlere, Yânî Fakirlere Mî Yâhud Baskalarina Mi Oldugunu Beyân Etmese De) Bu Vakif Caiz Olmustur
16- Bâb: Bir Kimse Malinin Bir Kismini Yâhud Kölesinin Bir Kismini Yâhud Hayvanlarinin Bir Kismini Sadaka Veya Vakfettigi Zaman, Onun Bu Sadakasi Ve Vakfi Caizdir
17- Vekiline Sadaka Yapan, Sonra Da Vekili O Sadakayi Müvekkiline Geri Veren Kimse(Nin Hükmünü Beyân) Babi
18- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
19- Birdenbire Ölüveren Kimse Için Sâhiblerinîn 0 Ölü Adina Sadaka Yapmalarinin Müstehâb Olacagi Ve Üzerinde Adak Borçlari Bulunan Ölünün Bu Adaklarinin Yerine Getirilmesinin De Müstehâbligi Babi
20- Vakif Ve Sadaka Yapmak Islerinde Sâhid Göstermek Babi
21- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
22- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
23- Bâb: Yetimin Malinda Çalismasindan Dolayi Vasinin Alacagi Ücret Ve Çalisma Hakkina Karsilik Yetim Malindan Yiyecegi Sey?
24- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

25- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
26- Yetîm Için Iyilik Oldugu Zaman, Seferde Ve Hazarda Yetimi Hizmette Kullanma Ve (Vasî Olmasalar Da) Ananin Ve Ananin Kocasinin Yetime Bakmalarimin Hükmünü Beyân) Babi
27- Bâb: Bir Sahis, Sinirlari Beyân Etmeyerek Bir Arazîyi Vakif Yaptigi Zaman (Arazî Meshur Ve Seçkin Ise) Bu Vakif Caizdir
28-Bâb" Bir Topluluk Ortak Ve Yaygin Hisseli Bir Arazîyi Vakif Yaptiklarinda, Bu Vakif Caizdir
29- Vakif Nasil Yazilir Babi
30- Zengin Için, Fakîr Için, Zaîf Için Vakif Yapma(Nin Cevazi) Babi
31- Mescid Insâsi Için Arazî Vakfetmedin Cevazi) Babi
32- Hayvanlari, Atlari, Ticâret Metâ'larini Ve Sessiz Serveti (Yânî Altin Ve Gümüsü) Vakfetmek Babi
33- Vakfin Islerine Bakip Yürütecek Kimsenin Nafakasi (Yânî Ücreti) Babi
34- Bâb: Bir Kimse Bir Arazî Veya Kuyu Vakfettigi Ve Vakfindan Kendisinin De Istifâde Etmesini Sart Kildigi; Meselâ Vakfettigi Kuyunun Suyundan Diger Müslümanlarin Kovalariyla Su Aldiklari Gibi Kendisinin De Su Almasini Sart Kildigi Zaman (Bu Caiz Olur)
35- Bâb: Vakfedici Kimseler "Biz Onun Bedelini Ancak Allah'tan Isteriz" Dedikleri Zaman, Bu Caizdir
36- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
37- Mirasçilar Hazir Bulunmaksizin Vasînin'ölünün Borcunu Ödemesinin Cevazi) Babi

Rahman ve Rahîm olan Allah'in ismiyle

55-KITÂBÜ'L-VESÂYÂ
(Vasiyyetler Kitabi)

1- Vasiyyetler Babi [1]

Ve Peygamber(S)'in: "Kisinin vasiyyeti yaninda yazilmis(bullunmali)dir" sözü [2].
Ve Yüce Allah'in su kavli:
"Sizden birinize ölüm gelip çattigi vakit -eger mal birakacaksa- ana, babaya, yakin akrabaya mesru9 bir surette vasiyyette bulunmak takva sâhibleri üzerine bir hakk olarak farz edildi. Artik kim bunu (ölünün bu vasiyyetini) isittikten sonra onu tebdü ederse, herhalde vebali onu degistirenlerin üzerinedir. Sübhesiz ki Allah hakkiyle isitici, kemâliyle bilicidir. Bununla beraber, kim vasiyyet edenin haksizliga meylinden yâhud günâha gireceginden endîse edip de (alâkalilarin) aralarini bulursa, ona da hiçbir günâh yoktur. Sübhesiz ki Allah çok magfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-Bakara: 180-183) [3].

"Cenefen", "Meylen"; "Mütecânif de "Meyledici"dir [4].

1-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer (R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Vasiyyet edecek bir seyi bulunan herhangi müsiümân bir kimseye vasiyyeîi yaninda yazili bulunmadikça iki gece geçirmesi asla caiz olmaz".
Bu hadîsin aslini Amr ibn Dinar'dan; o da Ibn Umer'den; o da Peygamber'den rivayet etmekte Imâm Mâlik'e, Muhammed ibn Müslim mutâbaat etmistir [5].

2-..... Rasûlullah'm kayin biraderi ve mü'minlerin anasi Cuveyriye bintu'l-Hâris'in erkek kardesi olan Amr ibnu'l-Hâris söyle demistir: Rasûlullah (S), vefati zamaninda ne dirhem, ne dînâr, ne (âzâdlanmamis) erkek ve disi köle, ne de bir sey (veya koyun) birakti. Yalniz beyaz disi bir katirla harb silâhini, bir de sadaka (yânî vakif) yaptigi arazîyi birakti [6].

3-.....Bize Talha ibnu Musarrif tahdîs edip söyle dedi: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'ya:
— Peygamber (S) vasiyyet etti mi? diye sordum. O:
— Hayir (vasiyyet etmedi), dedi. Bunun üzerine ben:
— Öyleyse insanlar üzerine vasiyyet etmek nasil farz yazildi, yâ-hud insanlar nasil vasiyyet etmekle emrolundular? dedim.
Abdullah ibn Ebî Evfâ:
— Rasûlullah, Allah'in Kitâbi'na tutunmak ve onunla amel etmeyi vasiyyet etti, dedi [7].

4-.....el-Esved en-Nahâî söyle demistir: Bir kerre Âise'nin yaninda Alî'nin Peygamber'in vasisi oldugunu (Peygamber'in ölüm hastaliginda Alî'yi vasî ta'yîn ettigini) zikrettiler. Bunun üzerine Âise:
— Rasûlullah, Alî'ye ne zaman vasiyyet etmis? Ben Rasûlullah'i hayâtinin son deminde gögsüme veya elbiseme dayamistim. Bu sirada bir tas istedi. Akabinde kucagimda bütün azasi sarkiverdi. (Meger vefat etmisti.) Fakat ben O'nun öldügünü hissetmedim, anlamadim.
Su hâlde Rasûlullah, Alî'ye ne zaman vasiyyet etmistir? diye onlari reddetti [8].

2- Bâb: Kisinin Mirasçilarini Zengin Birakmasi, Onlari Insanlara Avuç Açar Hâlde Birakmasindan Hayirlidir

5-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) söyle demistir: Ben Mekke'de (Veda haccinda yâhud fetih sirasinda hasta) iken, Peygamber (S) bana hasta ziyaretine geldi. Sa'd, vaktiyle hicret ettigi bu toprakta öl-meyi istemiyordu. Peygamber:
— "Allah, Sa'd ibn Afrâ'ya merhamet eyjesin!" diye duâ etti. Ben de:
— Yâ Rasûlallah! Ben malimin hepsini vasiyyet etmek istiyorum, dim.
O:
— "Hayir (öyle yapma)/" buyurdu : Ben:
— Yansim vasiyyet edeyim, dedim. Rasûlullah yine:
— "Hayir" diye men' etti. Bu defa ben:

— Malimin üçte birini vasiyyet edeyim, dedim Rasûlullah:
— "Evet, üçte bir kâfidir.Üçte bir de (asagisina nisbetle) çoktur. Çünkü ey Sa'd! Senin, mirasçilarini zengin birakman, onlari insanlara avuç açarak dilenir, fakirler hâlinde birakmandan hayirlidir. (Sen insâallah yasarsin.)O zaman senin yaptigin her harcama sadakadir. Hattâ (gönlünü hos etmek için) kadininin agzinin içine kaldirip yedirecegin bir tek lokma da bir sadakadir. Ey Sa'd, Allah'tan ümtd ederim ki, Allah seni bu hastaliktan kaldirir da, sf?mn(fetihle-rin)/e birçok insanlar faydalanir ve yine seninle diger birçoklari da zarar görür" buyurdu.
Rasülullah'in böyle söyledigi günlerde Sa'd ibn Ebî Vakkaas'in mîrâsçi olarak yalniz bir tek kizi vardi [9].

3- Malin En Çok Üçte Bir Mikdârinin Vasiyyet Edilmesi Babi

el-Hasen el-Basrî: Zimmî için de vasiyyet ancak malinin üçte birinden caiz olur. Çünkü Yüce Allah:
"Aralarinda Allah'in indirdigi ile hükmet,." (ei-Mâide: 49) buyurdu, demistir [10].

6-..... Ibn Abbâs (R): Keski insanlar vasiyyet hususunda üçte birden azaltip da dörtte bire gitseler! (Böyle yapmalari temenni olunur.) Çünkü Rasûlullah (Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a): "Üçte bir (caiz olur), fakat üçte bir de çoktur" yâhud "büyüktür" buyurdu, demistir.

7-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R) söyle demistir: Ben Mekke'de hastalandim. Peygamber bana hasta ziyaretine geldi. Bu ziyarette ben:
— Yâ Rasûlallah! Beni topugum üzerine geri döndürmemesini (yânî beni hicret etmis oldugum Mekke'de öldürmemesini) Allah'a duâ ediver! dedim.
Rasûlullah (S):
— "Ümîd ederim ki, Allah seni bu hastaliktan kaldiracak ve seninle birçok insanlari fay dolandiracaktir" buyurdu.
Ben:
— Ben malimi vasiyyet etmek istiyorum. Çünkü (mîrâs payina sâhib olanlardan) benim ancak bir tane kizim var, dedim ve: Ben malimin yarisini vasiyyet ediyorum, diye ilâve ettim.
Rasûlullah:
— "Yarisi çoktur" buyurdu. Ben:
— Üçte birini vasiyyet edeyim, dedim. Rasûlullah:
— "Üçte bir (olur), fakat, üçte bir de çoktur, yâhud büyüktür")uyurdu.
Sa'd, yâhud berisindeki râvî: Insanlar üçte bir mikdarini vasiyyet ettiler, bu onlar için caiz oldu, demistir [11].

4- Vasiyyet Edicinin Kendi Vasisine: "Çocugumun Islerini Yürütmeyi Üzerine Al" Demesi Ve Gerektiginde Bu Vasinin Çocuk Için Da'vâ Açmasinin Cevazi Babi [12]

8-.....Peygamber'in zevcesi Âise (R) söyle demistir: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardesi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a:
— Zem'a'mn cariyesinin dogurdugu oglu -Abdurrahmân- benim-gayri mesru' münâsebetimden dünyâya gelmistir; bu çocuk bendendir. Sen bu çocugu Zem'a'mn elinden al ve nesebini bana kat, diye ahd ve vasiyyet etmis idi.
Mekke fethi yili olunca Sa'd ibn Ebî Vakkaas, kardesinin bu va-siyyetini yerine getirmek için Abdurrahmân'i tuttu ve:
— Bu çocuk benim kardesimin ogludur, kendisi beni bu çocuk hakkinda vasî ta'yîn etmis idi, dedi.
Fakat Zem'a'nin sulbî oglu olan Abd ibn Zem'a ayaga kalkti ve:
— (Hayir,) bu çocuk benim kardesimdir ve babamin cariyesinin ogludur; babamin dösegi üzerinde dogurulmustur, dedi.
Sonra her iki taraf, Rasülullah'in huzuruna muhakemeye gittiler, Sa'd:
— Yâ Rasûlallah! Bu çocuk, benim kardesimin ogludur. Karde-im beni bu çocuk hakkinda vasî ta'yîn etmisti, dedi.
Abd ibn Zem'a da:
— Bu benim kardesimdir ve babamin cariyesinin ogludur, dedi. Iki taraf böylece da'vâlarini ortaya koyup savunmalarini yaptiktan sonra, Rasûlullah (S), Abd ibn Zem'a'nin lehine hükmedip:
— "Çocuk dösegindir; zina edene mahrumiyet düser" buyurmustur.
(Nazarî ve amelî olarak Islâm hukukunda ser'î hüküm böyle olmakla beraber) sonra Rasûlullah, bu zina mahsûlü oldugu iddia edilen çocugun sîmâsinda, zânî oldugu iddia edilen Utbe ibn Ebî Vakkaas'a bir benzerlik gördügünden, zevcesi Sevde bintu Zem'a'ya:
— "Sen bu Abdurrahmân'dan örtün" diye emretti.
Artik Abdurrahmân, Allah'a kavusuncaya (yâni ölünceye) kadar Sevde'yi açik görmemistir [13].

5- Bâb: Vasiyyet Edecek Hasta Kimse, Basiyle Beyân Edici Açik Bir Isaret Yaptigi Zaman, Bu Vasiyyet Caiz Olur

9-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde ibnDiâme'den;o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki: Bir Yahûdî (Ensâr'dan) bir cariyenin basini iki tas arasinda ezmisti. Kadin, Peygamber'in huzuruna getirilip: Bu cinayeti sana kim yapti? Fulân mi, Fulân mi? diye soruldu. Nihayet cinayeti isleyen Yahûdî'nin ismi anilinca, yarali câriye basiyle isaret etti. Bunun üzerine Yahûdî yakalandi, sorguya devam edildi. Nihayet cürmünü i'tirâf etmesiyle Peygamber (S) emretti de, Yahûdî'nin basi (kisas olarak) iki tas arasinda ezildi [14].

6- Bâb: "Mirasçi Için Vasiyyet Yoktur" [15]

10-.....O da Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti ki, Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Islâm'in evvelinde kisinin mali, öldügü zaman (mî-râs olarak) ogluna kalirdi. Vasiyyet de ana ile babanin hakki idi. Yalniz ana-babaya vasiyyet edilirdi. Sonra Allah bundan irâde buyurdugu kismini (en-Nisâ: 11-12. mîrâsâyetiyie) neshetti de mîrâsi, erkege iki disi payi kadar ta'yîn buyurdu. Ve ana ile babadan her

birisine (eger çocuk varsa) altida bir verdi. Yine kadina (çocuk bulundugu takdîrde) dörtte bir, zevc'e de (çocuk yoksa) yari, (çocuk varsa) dörtte bir hisse verdi [16].

7- Ölüm Sirasinda Sadaka (Yapmanin Cevazi) Babi

11-..... Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber(S)'e bir adam geldi ve:
— Yâ Rasûlullah! Hangi sadaka daha faziletlidir? diye sordu. Rasûlullah:
— "Sadakanin en faziletli olani, vücûdun tamamen sihhatte olup, mal toplamaya hirsli bulundugun; zengin olmayi emel edinir, fakirlikten de korkar oldugun hâlde verdigin sadakadir. Sakin sen sadakani can bogaza ulasip da: Su malim fulânindir, bu malim da fulânindir, diye vasiyyet etmeye basladigin, hâlbuki o malfulân mirasçinin oldugu, hayâtinin son demine kadar ihmâl edip geri birakma!" diye cevâb ve ögüt verdi [17].

8- Yüce Allah'in: "(Bu mîrâs paylari) ölenin edecegi vasiyyetfin yerine getirilmesinden veya borcunun ödenmesinden sonradir" (en-Nisâ: ii) Kavli Babi [18]

Ve zikrolunur ki, Kaadi Surayh, Umer ibn Abdilazîz, Tâvûs, Atâ ibn Ebî Rebâh, Basra Kaadisi Abdurrahmân ibn Uzeyne hastanin borç ikrar etmesini caiz kilmislardir [19].
el-Hasenu'1-Basrî: Kisinin yaptigi sadakanin en haklisi, dünyâdan son günde ve âhiretten ilk günde yaptigidir,
demistir [20]. Ibrahim en-Nahaî ve el-Hakem ibn Uyeyne: Hasta kisi mirasçiyi borçtan temize çikardiginda, mîrâsçi borçtan kurtulur, demislerdir [21].
Râfi* ibn Hadîc, karisi olan el-Fezâriyye Kadin'in kapisi üzerine kapatilan evdeki mallardan ayrilmamasini vasiyyet etmistir [22]. el-Hasenu'1-Basrî: Bir sahis ölümü sirasinda kölesine: Ben seni âzâd etmis idim, dediginde, kölenin âzâd olmasi caizdir, demistir.
es-Sa'bî: Kadin, ölümü sirasinda: Kocam benim hakkimi bana Ödedi, ben de ondan bunu teslîm aldim, dediginde, kadinin bu ikrari caiz olur, demistir [23]. Bâzi Adem oglu da: Hastanin, vârislerin bâzisi lehine olan bu ikrari, diger vârisler için kötü zanna sebeb olacagindan caiz olmaz, dedi de, sonra bu Adem oglu, bunu güzel görüp hastanin vedîayi, ticâret malini ve ticâret malinin kazancini ikrar ve i'tirâf etmesi caiz olur, dedi [24]. Peygamber (S):
"Sizleri zannetmekten sakindiririm. Çünkü zann (ile ittihâm) sözlerin yalani çok olanidir" buyurmustur [25].
Peygamber'in "Münâfikin alâmeti: Kendisine birsey emânet edildiginde ona hiyanet eder" sözünden dolayi, vârislerden olan müslümânlann mali (ikrar edilse de) halâl olmaz [26]. Ve Yüce Allah: "Sübhesiz ki, Allah size emânetleri ehline vermenizi... emreder" (en-Nisâ: 58) buyurdu da, hiyaneti

terkte ve emâneti ehline verme vucûbunda mîrâsçi ile gayrisi arasinda bir tahsis ve ayirma yapmadi [27]
.
Bu münafik alâmeti hadîsi hakkinda Abdullah ibn Amr'in da Peygatnber'den bir rivayeti vardir (Bu da îmân'da geçmisti).

12-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): "Münâfikin alâmeti üçtür: Söz söyledigi zaman yalan söyler; kendisine birsey emânet edildiginde hiyanet eder; va'd ettigi zaman va'dinden döner" buyurmustur [28].

9- Yüce Allah'in: "Sayet Çocugunuz Varsa Terikenizden Sekizde Biri, Edeceginiz Vasiyyet Ve Borçun Ödenmesin)Den Sonra Yine Onlarindir'7 (En-Nisâ: 12) Kavlinin Te'vîli Babi [29]

Ve Peygamber(S)'in, vasiyyetten önce borcun : ödenmesiyle hükmettigi rivayet olunuyor [30]. Ve Yüce Allah'in su kavli:
"Sübhesiz ki Allah, size emânetleri ehline vermenizi... emreder" (en-Nisâ: 58). Iste bu emirden dolayi emâneti yerine ödemek vucûbu gönüllü vasiyyetten daha haklidir [31]. Peygamber (S) de: "Sadaka ancak bol maldan ayrilip verilir' buyurdu [32]. Ibn Abbâs da: Köle ancak efendisinin izni ile vasiyyet eder, demistir [33].
Peygamber (S) de: "Köle, efendisinin malinda bir çobandir" buyurdu [34].

13-.....Hakîmibn Hizâm (R) söyle demistir: Ben Rasûlullah'tan (dünyalik) istedim, O bana verdi. Sonra kendisinden yine istedim, yine verdi. Sonra bana hitaben söyle buyurdu:
— "Yâ Hakim! Su mal yesil, tatli bir meyvedir. Her kim bu mali nefis cömertligi ile (hirs göstermeden) alirsa, o malda kendisi için bereket ve meymenet insân olunur. Kim de bu mali hirs ile alirsa, o malda alan için bereketlilik olmaz- O hirsli kimse dâima yiyen ve doymayan bir kimse olmustur. (Veren) yüksek el, (alan) alçak elden hayirlidir".
Hakîm dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Seni hakk peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben su dünyâdan ayrilincaya kadar Sen'den baska hiçbir kimseye, hiçbirsey için elimi uzatmam, dedim.
(Hakîkaten) Ebû Bekr (halifeligi zamaninda) Beytu'l-mâl'deki hakkini vermek için Hakîm'i da'vet etmis, fakat Hakîm, Ebû Bekr'-in bu atiyyesini kabulden çekinmistir. Sonra Umer de hakkini vermek için çagirmis; ondan da atiyye almaktan çekinmistir. Bundan sonra Umer (sahâbîlerin toplantisinda):
— Ey müslümânlar toplulugu! Ben harâc ve ganîmet malindan Allah'in kendisine taksim eylemis oldugu hakkini kendisine vermek için arzediyorum. O ise bunu almaktan çekiniyor! dedi.
Ve (hakîkaten) Hakîm, Rasûlullah'tan sonra, tâ ölünceye kadar hiç kimseden birsey almamistir [35].

14-.....ez-Zuhrî dedi ki: Bana Salim, babasi Ibn Umer'den;
o da babasi Umer(R)'den haber verdi ki, o söyle demistir: Ben Ra-sûlullah(S)'tan isittim; söyle buyuruyordu: "Herbirerleriniz gü-dücüdür (yâni elinin altindakileri iyi korumakla vazifelidir) ve herbi-rerleriniz idaresi altindakilerden sorumludur. Devlet adamlari birer çobandir ve herbiri idare ettiklerinden sorumludur. Erkek, ailesi içinde bir çobandir ve idaresi altindakilerden sorumludur. Kadin da kocasinin evinde bir çobandir ve o da idaresi altindakilerden sorumludur. Hizmetçi de efendisinin malinda bir çobandir ve elinin altindakilerden sorumludur".
Râvî Rasûlullah'in: "Insan babasinin malinda bir çobandir ve elinin altindakilerden sorumludur" buyurdugunu zannediyorum, demistir [36].

10- Bâb: Bir Sahis Vakif Yaptigi Yâhud Yakinlarina Vasiyyet Yaptigi Zaman, Bu Yakinlar Kimlerdir? [37]

Ve Sabit, Enes'ten söyledi ki, Peygamber (S) Ebû Talha'ya hitaben: "Sen o Beyruhâ bûstânini kendi yakinlarinin fakirlerine tahsîs et" buyurdu. Ebû Talha da o bûstânini Hassan ibn Sâbit'e ve Ubeyy ibn Kaa tahsîs etti [38].

Ve Muhammed ibn Abdillah el-Ensârî söyle dedi [39]: Bana babam Abdullah, Sumâme ibn Abdillah'tan; o da Enes'ten, Sâbit'in hadîsinin benzerini tahdîs etti. Rasûlullah, Ebû Talha'ya: "Sen onu soy yakinligin olan fakîrlere tahsîs et" buyurdu. Enes dedi ki: Ebû Talha o bustâni Hassan ile Ubeyy ibn KaVa tahsîs etti. Bu ikisi, Ebû Talha'ya benden daha yakin idiler. Hassân'in ve Ubeyy ibn KaVin yakinligi, Ebû Talha tarafindan idi. Ebû Talha'nin ismi ise Zeyd ibnu Sehl ibm'l-Esved ibn Haram ibn Amr ibni Zeyd Menâte'bni Adiyy ibn Amr ibn Mâlik ibni'n-Neccâr'dir. Hassan ibnu Sabit ibni'l-Munzir ibn Haram, Ebû Talha ile Hassan, Harâm'da birlesirler. Bu Haram ibn Amr, Ebû Talha ile Hassân'in üçüncü babalaridir (yânî babalarinin dedesidir). Ve Haram ibnu Amr ibn Zeyd Menâte'bni Adiyy ibn Amr ibn Mâlik ibni'n-Neccâr; iste bu zât Hassân'i, Ebû Talha'y» ve Ubeyy'i babalarindan altinci babaya: Amr ibn MâhVe toplar. Su da, Ubeyy ibnu Ka'b ibn Kays ibn Ubeyd ibn Zeyd
ibn Muâviye ibn Amr ibn Mâlik ibni'n-Neccâr'dir
(Ubeyy ibn KaVin ve diger ikisinin altinci dedeleri öolan) bu Amr ibn Mâlik (bu üç kisiyi): Hassân'i, Ebû Talha'yi ve Ubeyy ibn KaVi kendisinde toplayip birlestiriyor [40].
Insanlarin bâzisi: Bir kimse yakinlarina vasiyyet öyaptigi zaman, bu, Islâm içinde bulunmus olan öbabalarina olur, dedi [41].

15-.....Bize Mâlik, Ishâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan haber verdi ki, o, Enes(R)'in söyle dedigini isitmistir: Peygamber (S) Ebû Talha'ya:
— "Ben bu bustâni senin kendi hisimlarina tahsis etmeni daha uygun görüyorum" buyurdu.
Ebû Talha da:

— Ben de Sen'in uygun gördügün gibi yaparim yâ Rasûlallah, dedi.

Ve! Ebû Talha, Beyruhâ bustânini akrabalari ve amca ogullan arasinda taksim etti [42].
Ve tbn Abbâs söyle dedi: "Sen en yakin hisimlarim inzâr et" (es-suarâ: 214) âyeti indigi zaman, Peygamber (S): "YâFihr ogullari, yâ Adiyy ogullari!" diye Kureys'i oymak oymak çagirmaya basladi [43].
Ebû Hureyre de: "Sen en yakin hisimlarim inzâr et "(es-suarâ: 214) âyeti indigi zaman Peygamber (S): "Ey Kureys toplulugu!" diye ni-dâ etti, demistir [44].

11- Bâb: (En Yakinlara Vasiyyet Yapildigi Zaman) Bu En Yakin Hisimlar Içine Kadinlar Ve Çocuklar Girer Mi?

16-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Azîz ve Celîl olan Allah: "Sen en yakin asiret ve kabile hisimlarini inzâr et" (es-suarâ: 214) âyetim indirdigi zaman, Rasûlullah (S) kalkti da söyle buyurdu: "Ey Kureys toplulugu! (Yâhud buna benzer bir kelime ile hitâb etti.) Canlarinizi, nefislerinizi satin aliniz (yâni Islâm'a girmek suretiyle nefislerinizi Allah'in azabindan koruyunuz). Ben Allah'in azabindan hiçbirseyi sizden def edemem. Ey Abde Menâf ogullari! Ben sizden de Allah'in azabindan hiç bir seyi def' edemem. Ey Abbâsu'bne Abdilmuttalib! Senden de Allah'in azabindan hiçbir parçasini men'edemem. Ey Allah Elçisi'nin halasi olan Safiyye! Senden de ben Allah 'in azabindan bir kismim olsun def edemem. Ey Muhammed'in kizi Fâ-tima! Malimdan diledigin seyi iste (vereyim, fakat) Allah'in azabindan hiçbir seyi senden def edemem"[45].
Bu hadîsi Abdullah ibn Vehb'den; o da Yûnus ibn Yezîd'den; o da Ibn Sihâb'dan rivayet etmekte Esbag ibnu'I-Ferec, Ebû'l-Yemân'a mutâbaat etmistir [46].

12- Bâb: Vakif Yapan Kisi Kendi Vakfi Ile Faydalanir Mi?

Umer ibnu'l-Hattâb, Hayber'deki arazîsini vakfedisinde, "Vakfin islerini üzerine alan kimsenin öma'rûf surette ondan yemesinde üzerine günâh yoktur" diye sart kilmistir [47]. Vakfin islerini yürütmeyi bazen vakfedici de, baskalari da üzerine alir (ve ondan faydalanirlar). Bir deveyi yâhud herhangibir seyi Allah'a tahsis eden kisiler de bunun gibidir: Allah'a tahsîs eden sahis, bundan kendisinin faydalanmasini sart kilmasa da, o seyden baskalarinin faydalanacagi gibi, kendisinin de faydalanma hakki vardir [48].

17-.....Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da Enes(R)'ten söyle tahdîs etti: Peygamber (S) kurbanlik deve sevkeden bir adam gördü de, ona:
— "Bu deveye bin!" buyurdu.
O zât:
— Yâ Rasûlallah Bu deve kurbanliktir, dedi. Rasûlullah, üçüncü yâhud dördüncü defasinda:
— "Helak olasi -yâhud: yazik olasi-, sen bu kurbanlik devene hin!" buyurdu.

18- Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den söyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) kurbanlik devesini sevkeden bir adam gördü ve:
— "Deveye bin!" buyurdu.
O zât:
— Yâ Rasûlallah! Bu deve kurbanliktir, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah, ikinci yâhud üçüncü defasinda:
— "Helak olasi, bin su kurbanlik deveye!" buyurdu [49].

13- Bâb: Bir Sahis Birsey Vakfettigi Ve O Seyi Baskasina Vermedigi Zaman, Bu Vakif Caizdir (Yâni Sahîhtir)

Çünkü Umer (R) Hayber'deki arazîsini vakfetti ve: "Vakif islerini üzerine alan kimsenin örfe göre vakiftan
yemesinde üzerine günâh yoktur" dedi de, onu Umer yâhud baskasi mütevelli olursa diye bir tahsis yapip ayirmadi (Peygamber de onu elinden çikarmasini emretmedi) [50].
Peygamber (S) Ebû Talha'ya da: "Ben bu bustâni en yakin hisimlarina tahsis etmeni uygun görüyorum" buyurdu.
Ebû Talha: Ben de öyle yaparim, dedi de o Beyruhâ bustânini en yakin hisimlari ve amca ogullari arasinda taksîm etti [51].

14- Bâb; Bir Sahis Fakirlere Mi Yâhud Baskalarina Mi Oldugunu Beyân Etmeksizin "Su Evim Allah Için Sadakadir" Dedigi Zaman, Bu Vakif Caizdir (Yanî Sarfedilecek Ciheti Ta'yîn Edilmeden Önce Vakif Tamâm Olmustur)

O sahis evini böyle vakfettikten sonra, en yakin hisimlari arasina koysa (Müsternlf de: En yakin hisimlarina verse) yâhud istedigi yere koysa (hüküm nedir)?
Ebû Talha: "Malimin bana en sevimli olani (bâ'nin kesri ve fethiyle) Biyruhâ'dir. Biyruhâ Allah için sadakadir" dedigi zaman, Peygamber, Talha'ya: "Ben onu yakinlarina tahsis etmeni uygun görürüm" buyurup, onun böyle ta'yînsiz vakfini ona caiz kilmistir [52].
Âlimlerin bâzisi da: Vakfedici kimlere sarfedilecegini beyân etmedikçe, böyle mutlak vakif caiz olmaz, dedi. Evvelki, yâni cevaz görüsü daha sahîhtir [53].

15- Bâb: Bir Sahis "Benim Su Arazîm Ve Su Bustânim Anam Adina (Allah Için) Sadakadir" Dediginde, (Kimlere, Yânî Fakirlere Mî Yâhud Baskalarina Mi Oldugunu Beyân Etmese De) Bu Vakif Caiz Olmustur [54]

19-.....Bize Ibnu Cureyc haber verip söyle dedi: Bana Ya'lâ ibn Müslim haber verdi ki, kendisi Ikrime'den söyle derken isitmis-tir: Bana Ibn Abbâs (R) söyle haber verdi: Sa'd ibnu Ubâde, anasin-

dan uzak bir yerde bulundugu hâlde anasi öldü. Bunun üzerine Sa'd:
— Yâ Rasûlallah! Ben anamdan uzakta iken anam vefat etti. Simdi ben onun adina birsey sadaka etsem, bu sadaka yapacagim sey ona fayda verir mi? dedi.
Rasûlullah:
— "Evet (onun adina yapacagin hayir, ona fayda verir)" buyurdu.
Sa'd ibn Ubâde:
— Ben seni sâhid yapiyorum: Benim su Mihrâf ismindeki duvarli bustânim anamin üzerine sadakadir, dedi [55].

16- Bâb: Bir Kimse Malinin Bir Kismini Yâhud Kölesinin Bir Kismini Yâhud Hayvanlarinin Bir Kismini Sadaka Veya Vakfettigi Zaman, Onun Bu Sadakasi Ve Vakfi Caizdir

20-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Ka'b haber verdi ki, babasi Abdullah ibn Ka'b söyle demistir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten söyle dedigini isitmisimdir:
Ben:
— Yâ Rasûlallah! (Günâhlarimdan tevbe ettim.) Bütün malimi Allah rizâsi ve Rasûlü'nün sevgisi için sadaka yaparak, malimdan ta-mâmiyle sökülüp soyulmam da tevbemdendir (yânî tevbemin tamam-layicisidir), dedim.
Rasûlullah (S):
— "Ya Ka'b! Sen malinin bir kismini kendi üzerinde alikoy. Bu senin için hayirli bir harekettir" buyurdu.
Ben de:
— Hayber'de bulunan hissemi üzerimde tutuyorum, dedim [56].

17- Vekiline Sadaka Yapan, Sonra Da Vekili O Sadakayi Müvekkiline Geri Veren Kimse(Nin Hükmünü Beyân) Babi [57]

21- Ve Ismail söyle dedi: Bana Abdulazîz ibnu Abdillah ibn Ebî Seleme, îshâk ibn Abdullah ibn Ebî Talha'dan -Buhârî: Ben bu hadîsi ancak Enes yolundan biliyorum, demistir-; o da Enes(R)'ten olmak üzere haber verdi. Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: "Siz sevdiginiz seylerden (Allah yolunda) harcayincaya kadar hâlis iyilige ermis olmazsiniz..*" (Âiu imrân: 92) âyeti inince (üvey babam) Ebû Tal-ha, Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Allah Tebâr^ke ve Teâlâ kendi Kitâbi'nda "Siz sevdiginiz seylerden harcayincaya kadar hâlis iyilige ermis olmazsiniz" buyuruyor. Mallarimin bana en sevgili olani da "Bîruhâ"dir. -Râvî Enes dedi ki: Bu Bîruhâ, Mescid'in karsisinda bir bahçe idi. Rasûlul-lah bu Bîruhâ bahçesine girer, orada gölgelenir ve onun içindeki .güzel sudan içer idi.- Iste bu Bîruhâ bahçesi Azîz ve Celîl olan Allah ve O'nun Rasûlü yoluna sadakadir. Ben bu sadakanin hayrini ve âhiret azigi olmasini ümîd ediyorum. Yâ Rasûlallah! Sen bu bahçemi, Allah'in sana gösterdigi yere koy, sarfet, dedi.
Bu söz üzerine Rasûlullah (S):
— "Güzel, yâ Ebâ Talka! Bu, sahibine kazanç getiren bir maldir. Biz bu mali senden kabul ettik ve

onu tekrar sana geri verdik. Sen onu en yakin hisimlarin arasina koy" buyurdu.
Ebû Talha da onu, kendine hisimlik sahibi olanlar üzerine sadaka yapti.
Enes dedi ki: Ubeyy ibn Ka'b ve Hassan ibn Sabit o yakin hisimlardan idi. Enes dpdi ki: Hassan, kendisine sadaka verilmis olan bu maldaki hissesini Muâviye ibn Ebî Sufyân'a satti. Hassân'a bu konuda:
— Sen Ebû Talha'nin sadaka ettigi mali mi satiyorsun? denildi de, Hassan:
— Dikkat edin! Ben bir sâ' ölçegi hurmayi bir sâ' ölçegi dirhemler mukaabilinde satiyorum, dedi.
Enes dedi ki: Bu bahçe, Muâviye ibn Ebî Sufyân'in kurmus oldugu Hudeyle ogullari kasrinin bulundugu yerde idi [58].

18- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Mîrâs taksim olunurken (mirasçi olmayan) hisimlar, yetimler, yoksullar da hazir bulunursa, kendilerine ondan (birsey vererek) nziklandirin; (gönüllerini hos edecek) güzel sözler de söyleyin" (en-Nisâ: 8) [59].

22-..... Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Bir takim insanlar bu en-Nisâ: 8. âyeti neshedildi diye iddia ediyorlar. Hayir, vallahi bu âyet neshedilmedi. Fakat bu âyetin hükmü, insanlarin gevseklik gösterip amel etmedikleri hükümlerdendir: Terikede tasarruf edici ve terike isini üzerine alanlar, iki (türlü) vâlîdir: Biri (meselâ asabe gibi) mala vâris olur; iste bu, taksîmde hazir bulunan ihtiyâç sâhiblerini de n-ziklandirir. Bir diger vâlî (meselâ yetîm velîsi gibi) mîrâs almaz; bu da güzel sözler söyleyen kimsedir: Bu, o ihtiyâç sahihlerine: Ben sana vermek için bu maldan hiçbirseye'mâlik degilim (çünkü bu mal ancak su yetimindir. Sayet bundan benim birseyim olaydi, muhakkak sana verirdim), der [60].

19- Birdenbire Ölüveren Kimse Için Sâhiblerinîn 0 Ölü Adina Sadaka Yapmalarinin Müstehâb Olacagi Ve Üzerinde Adak Borçlari Bulunan Ölünün Bu Adaklarinin Yerine Getirilmesinin De Müstehâbligi Babi

23- Bize Ismâîl tahdîs edip söyle dedi: Bana Mâlik, Hisâm'dan; o da babasi Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âise(R)'den tahdîs etti ki, bir adam Peygamber(S)'e:
— Anamin canini Allah ansizin giderdi. Ben öyle saniyorum ki, eger anam konusabilseydi sadaka yapacakti. Simdi ben anam adina sadaka yapayim mi? diye sordu.
Peygamber:
— "Evet, anan adina sadaka yap!" buyurdu.

24- Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs edip söyle dedi: Bize Mâlik, Ibn Sihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da Ibn Ab-bâs(R)'tan haber verdi ki, Sa'd ibn Ubâde (R) Rasûlullah (S)'tan fetva isteyip:
— Annem öldü; üzerinde (ödeyemedigi) adak borcu vardi? dedi.

Rasûlullah:

— "Sen o adagi annen adina yerine getir!" buyurdu [61].

20- Vakif Ve Sadaka Yapmak Islerinde Sâhid Göstermek Babi

25- Bize Ibrâhîm ibn Mûsâ tahdîs edip söyle dedi: Bize Hisâm ibn Yûsuf haber verdi ki, onlara da Ibn Cureyc haber verip söyle demistir: Bana Ya'lâ ibn Müslim haber verdi ki, kendisi Ibn Abbâs'in himayesinde bulunan Ikrime'den söyle derken isitmistir: Bize Ibn Ab-bâs haber verdi ki, Sâide ogulan'nin kardesi olan SaM ibn Ubâde uzak bir yerde iken annesi vefat etti. Akabinde Sa'd ibn Ubâde Pey-gamber'e geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Ben kendisinden uzakta iken annem vefat etti. Onun adina herhangi bir sey sadaka etsem bu sey ona fayda verir mi? diye sordu.
Rasûlullah.(S):
— "Evet (fayda verir)" buyurdu. Sa'd da:
— Ben Sen'î sâhid yapiyorum ki, benim el-Mihrâf adindaki duvarli bustânim annem üzerine sadakadir ,(yânî annemin iyiligine ve hayrina sarf edilecektir), dedi [62].

21- Yüce Allah'in Su Kavli Babi: [63]

"Yetimlere (rüsde ulastiklarinda) mallarini verin. Temizi murdara degismeyin. Onlarin mallarini kendi mallariniza (katarak) yemeyin. Çünkü bu muhakkak büyük bir günâhtir. Eger yetim kizlar hakkinda (adaleti yerine getiremeyeceginizden) korkarsamz, sizin için halâl olan diger kadinlardan... nikâh edin"(en-Nisâ: 2-3)

26- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs edip söyle dedi: Bize Suayb, ez-Zuhrî'den haber verdi. O söyle demistir: Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âise (R)'ye: "Eger yetim kizlar hakkinda adaleti yerine getiremeyeceginizden korkarsamz, sizin için halâl olan diger kadinlardan... nikâh edin" (en-Nisâ: 2-3) âyetinin tefsirini sordugunu tahdîs ediyordu. Urve (Âise'den haber verici olarak; Ebû Zerr'de Âise) söyle dedi: O, su yetîm kizdir ki, velîsinin himayesinde bulunur. O velî, onun güzelligine ve malina ragbet eder ve o kizla, o kiza yakin olan kadinlara verilmesi kaanûn olan mehirden daha az bir mehir vermek suretiyle evlenmek ister. Iste (bu âyette) o çesit velîlerin veliligi altindaki yetîm kizlari, haklarinda onlarin mehirlerini kemâle ulastirmak hususunda adalet yapmadikça nikâh etmeleri nehyolunup, bunlardan baska kendilerine halâl olan kadinlardan nikâh etmeleri emrolunmustur. Âise, tefsirine devamla dedi ki: Sonra insanlar bu (en-Nisâ: 2) âyetin inmesinin ardindan, Rasûlullah'tan fetva istediler. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah su âyeti indirdi:
"Senden kadinlar hakkinda fetva isterler. De ki: Onlar hakkinda fetvayi size Allah veriyor: Kendileri için yazilmis olani (mîrâsi) onlara vermediginiz ve nikâhlarini da begenip istemediginiz yetîm kizlar ve küçük çocuklar hakkinda, bir de yetimlere karsi adaleti ayakta tutmaniz hususunda Kitâb'da size karsi okunup duran âyetler. Hayirdan daha ne yaparsaniz sübhesiz Allah onu da hakkiyle bilicidir" (en-Nisâ: 127)

Âise dedi ki: Iste Allah bu âyetin içinde sunu beyân etti: Yetîm kiz güzellik ve mal sahibi oldugu zaman, velîleri onun nikâhina ragbet ettiler, fakat onu, mehrini kemâle ulastirmak suretiyle akranlarina verilegelen mehir sünnetine katmadilar. Yetîm kiz mal ve güzellik azligindan dolayi nikâhina arzu edilmemis olunca bu kizi terkettiler ve ondan baska kadinlari aradilar.
Râvî dedi ki: Nitekim siz, kadinlari, mal ve güzellik azligindan dolayi nikâhlarini arzu etmediginiz zaman, onlari terkediyorsunuz. Iste böyle erkekler için mali ve güzelliginden dolayi nikâhlanmayi arzu ettikleri zaman bu kizlari nikâh etmeleri hakki yoktur. Ancak onlar o mal ve güzellik sahibi olup, kendilerine ragbet edilmis bu kizlara en mükemmel mehir ta'yîn etmek ve haklarini kendilerine vermek suretiyle onlara adalet yapmalari hâlinde, onlarla nikâh olmayi hakk ederler [64]
.

22- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Yetimleri nikâh çagina erdikleri zamana kadar gözetip deneyin, O vakit kendilerinde bir akil ve olgunluk gördünüz mü, mallarini onlara teslim edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye bunlari israf ile
tez elden yemeyin. Velîlerden kim zengin ise (yetimin malini yemeye tenezzül etmesin;) kaçinsin. Kim de fakir
ise, o hâlde örfe göre (birsey) yesin. Artik onlara mallarini teslim ettiginiz vakit karsilarinda sâhid bulundurun. Tam bir hesâb sorucu olmak bakimindan ise Allah yeter. Ana ve baba ile yakin hisimlarin biraktiklarindan erkeklere, ana ve baba ile yakin hisimlarin biraktiklarindan kadinlara azindan da çogundan da farz kilinmis birer
nasîb olarak hisseler vardir" (en-Nisâ: 6-7). Buhârî:"J/afiften", "Kâfiyen" demektir, dedi [65].

23- Bâb: Yetimin Malinda Çalismasindan Dolayi Vasinin Alacagi Ücret Ve Çalisma Hakkina Karsilik Yetim Malindan Yiyecegi Sey? [66]

27- Bize Hârûn tahdîs edip söyle dedi: Bize Hâsim ogullan himayesinde bulunan Ebû Saîd tahdîs edip söyle dedi: Bize Sahr ibnu Cuveyriye, Nâfi'den; o da Ibn Umer'den tahdîs etti ki, babasi Umer, Rasûlullah zamaninda (Medine'nin karsisinda) kendi öz mali olan ve "Semg" denilen bir hurmaligi sadaka yapmak kararini vermisti. Bu karar-i üzerine Umer:
— Yâ Rasûlallah! Ben nazarimda en güzel ve kiymetli bir hurmaliga mâlik bulunuyorum. Hâlis kazancim olan bu malimi sadaka yapmak istedim, dedi.
Peygamber de:
— "Sen bu malin kökünü sadaka (yâni vakif) yap. Artik o satilmaz, hibe edilmez, mîrâs olunmaz; fakat onun mahsûlü infâk olunur (ihtiyâç sâhiblerine yedirilir)" buyurdu.
Umer de bu malini o suretle sadaka (yânî vakif) etti. Ve Umer'-in bu sadakasi Allah yolunda gaza eden mücâhidlere, esirlikten kurtulmak isteyen kölelere, fakirlere, konuklara, yolculara, vakfedenin yakin hisimlarina harcanir idi. Bununla beraber bu vakfin isini yürütmeyi üzerine alan mütevellinin bu maldan mal biriktirici ve aslina tecâvüz edici olmayarak, yalniz gelirinden örfe göre yemesinde

ve dostuna yedirmesinde günâh yoktur [67].

28-.....Âise (R): (Velîlerden) kim zengin ise (yetîmin malini yemeye tenezzül etmesin) kaçinsin. Kim de fakir ise, o hâlde örfe göre (birsey) yesin... " (en-Nisâ: 6) âyeti, yetîm vâlîsi hakkinda indirildi. Yetîm malinin vâlîsi muhtâc bir kimse oldugu zaman, malinin mik-dârina göre ve ma'rûf surette yetîmin malina nail olmasi hakkinda indirildi, demistir [68]

24- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Gerçek* yetimlerin mallarini haksiz (ve haram) olarak yiyenler, karinlarina ancak bir ates yemis olurlar. Onlar çilgin bir atese gireceklerdir" (en-Nisâ: io).

29- Bize Abdulazîz ibnu Abdillah tahdîs edip söyle dedi: Bana Süleyman ibn Bilâl, Sevr ibn Zeyd el-Medenî'den; o da Ebu'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Helak edici olan yedi seyden çekininiz" buyurdu. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Bu yedi sey nedir? diye sordular. Rasûlullah:
— Allah'a ortak tanimak, 2- Sihir yapmak, ^Allah'in haram kildigi bir cam öldürmek; hakli öldürülen müstesna, 4Ribâ (yânî faiz kazanci) yemek, 5Yetîm mali yemek, 6- Düsmana hücum sira-sinda harbden kaçmak, 7- Zinadan kal'aya girmisçesine korunmus olup hatirindan bile geçirmeyen mü'min kadinlara zina iftirasi atmak" buyurdu [69].

25- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Bir de sana yetimleri sorarlar. De ki: Onlari yararli ve iyi hâle getirmek hayirlidir. Sayet kendileriyle bir arada yasarsaniz, onlar sizin kardeslerinizdir. Allah salâha çalisanlarla fesâd yapanlari bilir. Eger Allah düeseydi, sizi muhakkak zahmete sokardi. Sübhesiz Allah mutlak gâlibdir. Tam hüküm ve hikmet sahibidir" (ei-Bakara: 220) [70]. (Buhârî söyle dedi:)
"Le-a'netekum", "Sizi muhakkak zahmete sokar ve sizin üzerinize darlik yapardi" demektir. "Anet" ise
"Unuvv" ve "Anâ" masdarindan olup dördüncü bâbdan "Esîr olmak, alçalmak, itaat etmek" ma'nâsinadir [71]. (Buhârî dedi ki:) Ve bize Süleyman ibn Harb söyledi: Bize Hammâd Eyyûb'dan; o da Nâfi'den tahdîs etti. O: Ibn Umer, hiçbir kimseye karsi vasiyyeti geri çevirmedi, demistir [72].
Ibn Sîrîn'e yetîm mali hususunda islerin en sevimli olani, yetimin nasîhatçilari ve velîlerinin onun yanina toplanmalari ve yetime hayirli olan seye bakip düsünmeleri idi.
Tâvûs ise, kendisine yetimlerin isinden herhangibir sey soruldugu zaman "Allah salâha çalisanla fesâd yapani bilir" (ei-Bakara: 220) âyetini okurdu.
Atâ ibn Ebî Rebâh da yetîmler hakkinda: Küçük büyük her velî (bir zabtta: her vâlî) onlara harcama yapar. Her insan üzerine kendi hâline yakisan mikdârla, kendi hissesinden harcama yapmak

vazîfedir, demistir [73].

26- Yetîm Için Iyilik Oldugu Zaman, Seferde Ve Hazarda Yetimi Hizmette Kullanma Ve (Vasî Olmasalar Da) Ananin Ve Ananin Kocasinin Yetime Bakmalarimin Hükmünü Beyân) Babi

30-.....Enes (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Medine'ye geldi kendisinin hiçbir hizmetçisi yoktu. (Üvey babam) Ebû Talha beni elimi den tuttu da, beni Rasûlullah'a götürdü ve: Yâ Rasûlullah! Enes akilli bir oglandir; Sana hizmet etsin, dedi. Enes dedi ki: Artik ben bundan sonra seferde ve hazarda devamli surette Rasûlullah'a hizmet ettim.O bana bunca hizmetim süresince yaptigim birsey için "Sen bunii niçin böyle yaptin?" demedi. Yapmadigim birsey için de "Bunu niçin böyle yapmadin" da demedi [74].

27- Bâb: Bir Sahis, Sinirlari Beyân Etmeyerek Bir Arazîyi Vakif Yaptigi Zaman (Arazî Meshur Ve Seçkin Ise) Bu Vakif Caizdir

Sadaka lâfzi ile vakif yapmak da bunun gibi caizdir.

31- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Ishâk ibn Ah dillah ibn Ebî Talha'dan tahdîs etti ki, o, Enes ibn Mâlik(R)'ten sö> le derken isitmistir: Ebû Talha hurmalik mal yönünden Medîne'd Ensâr'm en zengini idi. Malinin ona en sevimli olani da Mescid'i karsisinda bulunan Biyruha bustâni idi. Peygamber (S) Beyruhâ'y girer ve onun içindeki güzel sudan içerdi.
— Yâ Rasûlallah! Sübhesiz ki Allah "Siz sevdiginiz seylerden harcayincaya kadar kesin olarak hâlis iyilige ermis olmazsiniz" buyuruyor. Ve yine sübhesiz ki, mallarimin bana en sevimli olani da (<Biyruhâ"dir. Iste bu Biyruhâ bustâni Allah için sadakadir. Ben bu sadakanin hayrini ve Allah katinda âhiret azigi olmasini umarim. Simdi Sen, bu bustânimi Allah'in sana gösterdigi yere koyup sarfet, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Ne kadar güzel! Bu kazanç getirici- râvî Abdullah ibn Mesleme sekk edip: Yâhud: Bu gidici- bir maldir. Ben senin söyledigin sözü isittim. Ben senin bu bustâmni yakin hisimlarin arasinda birakmani uygun görüyorum" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Talha:
— Yâ Rasûlallah! Ben de Sen'in bu arzun üzere yaparim, dedi. Akabinde Ebû Talha Biyruhâ'yi yakin hisimlari ve amca ogullari arasinda taksim etti [75].
Ismâîl ibn Ebî Uveys, Abdullah ibn Yûsuf, Yahya ibn Yahya: bunlarin üçü de Imâm Mâlik'ten yaptiklari rivayette "yâ" harfi \\t "Rayimin (= Bol, genis bir mal)" diye söylemislerdir [76].
32- Bize Muhammed ibnu Abdirrahîm tahdîs edip söyle dedi: Bize Ravh ibnu Ubâde haber verip söyle dedi: Bize Zekeriyyâ ibnu Ishâk tahdîs edip söyle dedi: Bana Amr ibnu Dînâr, Ikrime'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan söyle tahdîs etti: Bir adam Rasûlullah'a anasinin vefat ettigini (söyleyip): Eger

onun adina sadaka yaparsam, bu sadaka anama fayda verir mi? dedi. Rasûlullah: "Evet (fayda verir)" buyurdu. O zât: Benim "Mihrâf" adinda bir bustâmm vardir. Ben Sen'i sâhid tutuyorum ki, ben de bustânimi anam adina sadaka yap-misimdir, dedi [77].

28-Bâb" Bir Topluluk Ortak Ve Yaygin Hisseli Bir Arazîyi Vakif Yaptiklarinda, Bu Vakif Caizdir

33- Bize Müsedded tahdîs edip söyle dedi: Bize Abdulvâris, Ebu't-Teyyâh'tan tahdîs etti ki, Enes (R) söyle demistir: Peygamber (S) Mescid'in bina olunmasini emretti de:
— "Ey Neccâr ogullan! Su arsanizin bedelini bana söyleyin!" buyurdu.
Onlar ise:
— Vallahi olmaz! Biz onun bedelini ancak Allah'tan isteriz! dediler [78].

29- Vakif Nasil Yazilir Babi

34-.....Ibn Umer (R) söyle demistir: Umer, Hayber'de bir arazîye nail oldu. Akabinde Peygamber'e geldi ve:
— Ben mal olarak ondan daha iyisini asla elde etmedigim bir arazîye sâhib oldum. Bana bu mal ile ilgili nasil emredersin? dedi.
Peygamber (S):
— "istersen hurmaligin kökünü habset de, bu habsedilmis arazîyi sadaka yap" buyurdu.
Bunun üzerine Umer o arazîyi asli satilmaz, hibe olunmaz, mî-râs edilmez surette fakirlere, yakinlara, esirlikten kurtulmak isteyen kölelere, Allah yolunda savasan mücâhidlere, konuklara, yolculara tahsîs etti. Bununla beraber bu vakif arazînin islerini yürütmeyi üzerine alan kimseye, mal biriktirip mülk edinici olmayarak, bunun gelirinden ma'rûf suretle yemesi yâhud dostuna yedirmesinde günâh yoktur [79].

30- Zengin Için, Fakîr Için, Zaîf Için Vakif Yapma(Nin Cevazi) Babi

35- Bize Ebû Âsim tahdîs edip söyle dedi: Bize Ibnu Avn, Nâ-fi'den; o da Ibn Umer'den söyle tahdîs etti: Umer (R) Hayber'de bir mal buldu. Akabinde Peygamber'e geldi de o mal ile ilgili kararini ve sözlerini Peygamber'e haber verdi. Peygamber (S) de "Istersen onun aslini sadaka yap!" buyurdu. Umer de bu arazîyi fakirlere, yoksullara, yakinligi olan hisimlara ve zaîflere sadaka yapti [80].

31- Mescid Insâsi Için Arazî Vakfetmedin Cevazi) Babi

36-.....Bize Ebu't-Teyyâh tahdîs edip söyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) söyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) Medine'ye geldigi zaman mescid kurulmasini emretti ve:

— "Ey Neccâr ogullan, su arsanizin bedelini bana söyleyiniz!" buyurdu.
Onlar da:

— Olmaz vallahi, biz onun bedelini ancak Allah'tan isteriz, dediler [81].

32- Hayvanlari, Atlari, Ticâret Metâ'larini Ve Sessiz Serveti (Yânî Altin Ve Gümüsü) Vakfetmek Babi [82]

ez-Zuhrî söyle bir kimse hakkinda sunu söylemistir: Bin dînâri Allah yolunda harcamaya tahsis edip, bunu kendisinin tacirlik yapan kölesine bu para ile ticâret yapmak üzere teslim eden ve o paranin kazancini fakirlere ve yakin hisimlara sadaka yapan kimse hakkinda Zuhrî'ye: Bu sekilde sadaka yapan kisinin bu bin dînârin kazancindan birsey yemek hakki var midir? O bin dînârin kazancini fakirlere sadaka, yapmis olmasa da ondan birsey yemek hakki var midir? sorusuna Zuhrî: O kimse fakirlere tahsis etmese de, o sadakadan yemek hakki yoktur, demistir [83].

37-.....Ibn Umer (R)'den (söyle demistir): Umer kendisine âid olan bir at üzerine bir kimseyi Allah yolunda cihâd etmesi için bindirdi. O ati Umer, üzerine bir mücâhid kisiyi bindirmesi için Rasûlullah'a vermisti. (Yâhud, bir zabta göre: Rasûlullah ati ona bu maksadla vermisti.) Sonra Umer'e, o adamin ati durdurup satmaya kalktigi haberi verildi. Umer Rasûlullâh'a, bu ati ondan satin almayi sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Sen bu ati satin alma ve sakin yapmis oldugun sadakana bir daha dönme!" buyurdu [84].

33- Vakfin Islerine Bakip Yürütecek Kimsenin Nafakasi (Yânî Ücreti) Babi [85]

38- Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs edip söyle dedi: Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre (R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Benim mirasçilarim bir tek dinari dahî paylasmasinlar. Biraktigim seyin kadinlarimin nafakasindan ve isçimin ücretinden geri kalani sadakadir (vakiftir)" buyurmustur [86].

39- Bize Kuteybe ibnu Saîd tahdîs edip söyle dedi: Bize Ham-mâd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da Ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R), kendi vakfi hususunda, onun islerini yürütmeyi üzerine alan kimsenin ondan mal edinici olmayarak yemesini ve dostuna yedirmesini sart kilmistir [87].

34- Bâb: Bir Kimse Bir Arazî Veya Kuyu Vakfettigi Ve Vakfindan Kendisinin De Istifâde Etmesini Sart Kildigi; Meselâ Vakfettigi Kuyunun Suyundan Diger Müslümanlarin Kovalariyla Su Aldiklari Gibi Kendisinin De Su Almasini Sart Kildigi Zaman (Bu Caiz Olur)

Enes ibn Mâlik Medine'deki bir evini, Medine'ye geldigi zaman oraya inip ikaamet etmek sartiyle vakfetti.

Zubeyr ibnu'l-Avvâm da evlerini sadaka yapmis ve: Kizlarindan bosanmis olanin, eve zarar verici olmayarak, kendisi de bu ev (sebebi) ile zararlanmayarak bu evde oturmasi, eger ileride bir koca ile evlenip de bu evden müstagni olursa artik evde oturma hakki olmayacagi sartlarini söylemistir.
Abdullah ibn Umer de, Umer ibnu'l-Hattâb'in evinden olan payini, Abdullah'in çocuk ve torunlarindan oturma evine muhtâc olanlarin ikaametine -satilmamak, hibe edilmemek üzere- vakfetmistir [88].

40- Ve Abdan söyle dedi: Bana babam Usmân ibn Cebele, Su'-be'den; o da Ebû Ishâk'tan; o da Ebû Abdirrahmân'dan söyle haber verdi: Usmân ibn Affân (R) Misirlilar tarafindan kusatildigi sirada evinin üstüne çikti da, asagidakilere (hitâb ederek) söyle dedi [89]:
— Allah askina size sorarim. Ve kimseye sormam, ancak Pey-gamber'in sahâbîlerine sorarim. Sizler bilmez misiniz ki, Rasûlullah (S) "Rûme kuyusunu kim kazarsa onun için cennet vardir" buyurmustu da ben hemen o kuyuyu kazmistim. Yine bilmez misiniz ki, Rasûlullah: "Ceysu'l-usreyi (yânî zorluk ordusunu: Tebûk seferine çikacak orduyu) kim teçhiz ederse, onun için cennet vardir" buyurmustu da, ben hemen o orduyu techîz etmistim.

Râvî dedi ki: Oradaki sahâbîler Usmân'in bu söylediklerini dog-ruladilar [90].
Ve Umer ibnu'l-Hattâb kendi vakfi hakkinda: "Vakfin islerini yürütmeyi üzerine alan kimseye vakiftan yemesinden günâh yoktur" demistir.
Buhârî dedi ki: O vakfa, vakfedenin kendisi de, baskalari da mütevelli olabilir. Onun için vakif, vakfediciden ve baskasindan olan herkesi kaplayici, içine alicidir [91].

35- Bâb: Vakfedici Kimseler "Biz Onun Bedelini Ancak Allah'tan Isteriz" Dedikleri Zaman, Bu Caizdir

41-.....Bize Abdulvâris, Ebu't-Teyyâh'tan; o daEnes (R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Ey Neccâr ogullari! Arsanizin bedelim bana söyleyiniz!" buyurdu.
Neccâr ogullari:
— Biz onun bedelini hiçbir kimseden istemeyiz, ancak Allah'tan isteriz, dediler [92].

36- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Ey îmân edenler! Herhangi birinize ölüm hâli geldigi o vasiyyet zamani aranizdaki sehâdet ya kendinizden adalet sahibi iki adam veya yolculuk ediyordunuz da ölüm musibeti basiniza geldiyse sizin gayrinizdan iki digeridir. Bunlari namazdan sonra akkorsunuz, sübhelendiginiz takdirde söyle yemîn ederler: 'Billahi hisim da olsa yeminimizi hiçbir bedele degismeyiz, Allah'in (emrettigi) sâhidligi gizlemeyiz. Biz o takdirde sübhesiz günâha girenlerden oluruz\ Eger bu iki sahidin bir günâha hakk kazanmis olduklarina bir bilgi elde edilirse, o vakit evlâ olan, bu ikinin yerine, bunlarin aleyhlerinde bulunduklari mukaabil taraftan diger iki kisi dikilir, söyle yemîn ederler: 'Billahi bizim sâhidligimiz o iki kisinin sâhidliginden daha dogrudur.

Biz hakki asmadik. Çünkü bu takdirde muhakkak ki zâlimlerden oluruz'. Iste bu hüküm, sâhidligi oldugu
gibi dosdogru edâ etmelerine veya yeminlerinden sonra yeminlerinin reddedilmesinden korkmalarina en yakin bir çâredir. Allah 'tan korkun ve emirlerini iyi dinleyin.
Çünkü Allah fâsiklar güruhunu dogru yola çikarmaz" (el-Mâide: 106-108) [93].

42- Ve bana Alî ibnu Abdillah söyledi: Bize Yahya ibn Adem tahdîs edip söyle dedi: Bize Ibnu Ebî Zaide, Muhammed ibn Ebî'l-Kaasim'dan; o da Abdulmelik ibn Saîd ibn Cubeyr'den; o da babasi Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Benû Sehm'den (müslümân) bir kisi (Hristiyan) Temîm ed-Dârî ve Adiyy ibn Beddâ ile birlikte sefere çikmis ve müslümân bulunmayan bir yerde ölmüstü. Bu iki hristiyan kisi Sehmî'nin terikesiyle mirasçilarinin yanina geldiklerinde, mirasçilar esya arasinda altin kakmali gümüs bir bardagi bulamadilar. (Iki yoldasin inkâri ve da'vâmn Ra-sûlullah'a arzi üzerine) Rasûlullah bu iki hristiyan kisiye yemîn ettirdi. Sonra o bardak Mekke'de bulundu. Ve bardagin yeni sahihleri:
— Biz bunu Temîm ile Adiyy'den satin aldik, dediler. Bunun üzerine Sehmî'nin velîlerinden iki kisi kalktilar ve:
— Bizim sehâdetimiz onlarin sehâdetinden sübhesiz daha haklidir. Ve bu bardak kesin surette ilk sâhiblerine (yânî Sehmî'nin mirasçilarina) âiddir, diye yemîn ettiler.
Ibn Abbâs: Iste bu "Ey îmân edenler..." (ei-Mâide: 105-108) âyeti bu kissadakiler hakkinda indi, demistir [94].

37- Mirasçilar Hazir Bulunmaksizin Vasînin'ölünün Borcunu Ödemesinin Cevazi) Babi

43-.....Sa'bî söyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R), babasi Abdullah'in Uhud günü sehîd edildigini, geriye alti tane kiz ile bir mikdâr borç biraktigini tahdîs edip, söyle dedi: Hurma mahsûlünün kesim ve toplama zamani geldiginde ben Rasûlullah'in huzuruna vardim ve:
— Yâ Rasûlallah! Iyice bilmissindir ki, babam Abdullah Uhud günü sehîd düstü, arkasinda birçok borç birakti. Ben bu alacaklilarin Seni görmelerini arzu ediyorum, dedim.
Rasûlullah (S):
— "Sen git, hurmalari topla, her cins hurmayi ayri ayri yerlere yigip ayri ayri harman et (sonra gelip bana haber ver)" buyurdu.
Ben bu isleri yaptiktan sonra Rasûlullah'i da'vet ettim. (Geldi; alacaklilar da geldi.) Alacaklilar bu saatte Rasûlullah'i orada gördüklerinde isteklerini artirip beni sikistirdilar. Rasûlullah onlarin yap-tiklari israri görünce, hurma harmanlarinin en büyügünün etrafinda üç defa dolasti, sonra onun yanina oturdu. Sonra:
— "Su alacaklilari çagir!" buyurdu.
Akabinde alacaklarina mukaabil onlara Ölçüp ölçüp hurma vermeye devam etti. Nihayet Allah babamin borçlarini tamamen ödedi. Vallahi ben, Allah babamin borçlarini tamamen ödesin de kizkardes-lerime bir tek hurma ile dönüp gitmemeye razi idim. Allah'a yemîn ederim ki, hurma yiginlarinin hepsi kurtuldu. Ben, Rasûlullah'in yanina oturdugu yigina bakip duruyordum. (Rasûlullah alacaklilara bu harmandan verdigi hâlde) sanki ondan bir tek hurma eksilmemis gibi idi

[95]
.

Ebû Abdillah Buhârî dedi ki: "Ugru bî'% "Benim üzerime iyice düstüler; yânî bana karsi isteklerini artirdilar" demektir. Kur'ân'dan sahidi sudur: "Biz de aralarina kiyamet gününe kadar düsmanligi, kin ve bugzu yapistirdik "(ei-Mâide: i4) [96].

---

[1] el-Vesâyâ, Vasiyyet'in cem'idir. Vasiyyet lügatte "Evsâ yûsî"den masdardir.
el-Isâ, hemzenin kesriyle ve't-Tavsiye, tef ile vezninde, bir nesnenin islemesini bir adama siparisle üzerine aldirmak ma'nâsinadir... Ve asil îsâ lügatte bir kimse kendi yoklugunda bir baska adamdan bir isin islenmesini taleb etmeye denir. Ve serîatte vefatindan sonra islemesini talebden ibarettir.
Ve isbu îsâ maddesi lam ile ve ilâ kullanilir. "Evsâ li fulânin bi-kezâ = Fu-lân için su mali vasiyyet eyledigi kimseye vasiyyet eyledi" demektir. Ilâ ile: "Evsâ fulânin ilâ fulânin- Fulâni mutlaka malina vasî nasbetti" demektir (Kaamûs Ter.)
Demek ki îsâ ve Tavsiye, bir kimsenin gerek sagliginda, gerek vefati üzerine mevcûd bulunmadigi, yoklugu hâlinde diger bir kimseye bir is görmesini siparis etmesi demektir ki, Türkçe'de ismarlamak ta'bîr olunur. Lâm ile kullanildiginda, öldükten sonra malini baskasina temlîk; ilâ ile kullanildiginda ise öldükten sonra malinda ve çocuklarinin islerinde tasarrufu bir kimseye havale etmektir,
el-Vasyu, ikinci bâbdan, bir nesne diger nesneye bitisik olmak ve bir nesneyi diger seye ulastirmak ma'nâsina oldugundan, vasiyyete bu ismin verilmesi, ölünün hayâtinda mâlik oldugu bir ayni veya menfaati vasiyyet sebebiyle vefatindan sonra nail olacagi hayir ve sevaba ulastirmasidir,

[2] îbn Hacer: "Bu, babin birinci hadîsinin ma'nâ ile rivayeti olmalidir; bu lâfizla bulamadim. Çünkü el-Mer'u, "er-Raculu"demektir" demistir (Fethu'l-Bârî).

[3] Imâm Buhârî bu üç âyeti burada vasiyyetin mesrû'luguna Kur'ân'dan delîl olmak üzere getirmistir.
Islâm'in evvelinde vasiyyet suretiyle te'sîs buyurulan ana, baba ve yakinlara mal birakma ve tahsis etme vecîbesi, en-Nisâ: 11-12'deki mîrâs âyetleriyle bâzi kayidlara ve tahsislere tâbi' tutulmustur.
Bu vasiyyet âyetlerinde ana, baba ve yakinlara ma'rûf veçhile yardimin ve mal tahsis etmenin mikdârim ta'yîn, vasiyyet edenin re'yine birakilmisti. Mîrâs âyetlerinde ise herbir mîrâsçinin alacagi mikdâr, bizzat Allah tarafindan ta'yîn buyurulmus ve mîrâs sâhibleri o suretle mesru' paylarini almaya baslamislardir. Ve bu hâlde vasiyyet edicinin bundan sonra ebeveyne ve mîrâsta pay sahibi olan akrabaya vasiyyet külfetini yüklenmesine luzûm kalmamis ve hisimlar arasinda bu yüzden meydana gelebilecek niza ve ihtilâflar da bertaraf edilmistir.

[4] Bu, Buhârî'nin tef sirindendir. Bu tefsîri Taberî, Atâ'dan nakletmistir.

[5] Hadîsteki "Iki gece" kaydi hudûdlandirma degil, te'kîddir. Az bir zaman olsa bile o müddetin vasiyyetsiz geçmesi uygun degildir, ,'herhâlde vasiyyetnâmesi yaninda yazili bulunmalidir, demektir.
Bu hadîste vasiyyete ragbetiendirme vardir. Zahirîler bunu hüccet yaparak, vasiyyet vâcibdir demislerdir. Selef âlimlerinden vâcib ve mendûb oldugu görüsünde olanlar vardir.
Dahhâk IleTâvûs: Dîn ayriligi gibi bir mâni' sebebiyle mîrâs almayan ana babaya ve yakin akrabaya vasiyyet, Kur'ân nassiyle vâcibdir, demislerdir. Ye-men'in büyük âlimi Tâvûs: "Her kim fakîr akrabasi varken onu mahrum eder de, yabanciya vasiyyet ederse, vasiyyet olarak verilen mal, yabancidan alinir da akrabaya verilir" demistir.

[6] Hadîsin basliga uygunlugu, ancak arazînin menfaatini sadaka yapma yönünden olabilir, çünkü böyle sadaka yapmanin hükmü, vakif hükmüdür; o da ölümden sonra bakî kaldigi için vasiyyet ma'nâsmadir.
Bu beyaz disi katiri Mukavkis hediye etmisti. Buna "Düldül" denirdi. Siyer âlimlerinin beyânina göre, Peygamber'in ölümünden sonra bu beyaz katir Alî'nin yaninda bulunmus, onun ölümünde Abdullah ibn Ca'fer'e geçmistir. Bu sirada hayvan iyice yaslandigi için, arpa, kirma hâlinde verilirmis, Muâviye zamaninda yasamis, nihayet Yenbû'da ölmüstür (Aynî).

[7] Ibnu Ebî Evfâ, Peygamber vefatinda mal vasiyyet etmedi, demek istemistir. Talha ibn Musarrifm: Öyle ise insanlara vasiyyet nasil yazildi? sorusuna Abdullah'in: Allah'in Kitâbi'na tutunmakla vasiyyet etti, suretindeki cevâbi ile "Sizden birinize ölüm gelip çattiginda ... vasiyyet etmek farz yazildi" (el-Bakara:180) kavline isaret etmis olabilir.

[8] Bu hadîs, Peygamber'in ölüm hastaliginda vasiyyet etmedigine en kuvvetli rivayetlerden biridir. Buhari bu hadîsi burada Siîler'in bu, Alî'ye vasiyyet iddialarini yalanlamak için getirmistir. Alî'nin kendisi de böyle bir vasiyyet olmadigini kesin olarak bildirmistir. Buhârî, Fadâilu'l-Medîne; "Medîne Haremi babi" 3. hadîs.

[9] Hadîsin basliga uygunlugu açiktir.
Bu hadîs Cenazeler Kitâbi'nda "Peygamber'in Sa'd Ibn Havle'ye mersiyesi bâbi"nda da geçmisti. Orada Sa'd ibn Ebî Vakkaas'in anasinin adi Havle, burada ise Afra olarak geçmektedir. Bu iki rivayeti birlestirmek için sarihler, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'in anasinin iki adi oldugunu, bunun birisinin öz adi, digerinin de soy adi oldugunu kabul etmislerdir. Bu hadîste Peygamber'in birkaç mu'cizesi sabit olmustur: a. Sa'd, bu ümîdsiz hastaliktan iyilesip kalkmis ve kirk seneden fazla yasamistir, b. Sa'd kumandan olarak fetihler yapmis, müslümân-lari hesâbsiz ganimetlerle faydalandirip, düsmanlara zararlar vermistir, c. Sa'd, bu hastaliktan sifâ bulup kalktiktan sonra, birçok erkek ve kiz çocuklari dünyâya gelmis ve Peygamber'in haber verdigi gibi birçok mîrâsçilari olmustur

[10] Buhârî bu bâbda terikenin üçte birinden fazlasini vasiyyet etmenin caiz olmadigini Isbât etmek istemistir. Bunun için el-Hasen'in sözünü getirmistir. Bunun ma'nâsi sudur:
Zimmî dahî terikenin üçte birinden fazlasini vasiyyet etse, ancak üçte biri caiz olur; fazlasi yerine getirilmez, demektir.
el-Hasen el-Basrî, Zimmî hakkinda da Islâm kaanûnu ile hükmedilecegim el-Mâide: 49. âyetine dayandirmistir ki, âyetin buna delâleti açiktir.

[11] Hadîslerin basliga uygunluklari gizli degildir.
Âlimler terikenin Üçte bir mikdârini vasiyyet etmenin cevazinda ittifak etmislerdir. Bundan asagida vasiyyet etmeyi; yânî dörtte bir; beste bir mikdârini vasiyyet etmeyi tavsiye edenler de olmustur.

[12] Bu basligin daha açik ifâdesi: "Kisinin çocuguna vasî ta'yîn etmesi ve gerektiginde bu vasinin çocuk hesâbma da'vâ açabilme hakki"dir.

[13]

Hadîs basliktaki iki hükme de uygun fikralari tasimaktadir.
Sevde'ye örtünme emrine gelince: Sevde, Zem'a'nin kizi idi. Babasinin cariyesinin dogurdugu bu piç çocuk, zahire göre, yânî hukukî hükme göre Sev-de'nin kardesi oluyordu. Fakat zânînin simasina benzeyisi, bu zahirî hâle aykiri geliyordu. Iste Rasûlullah bu sebebden dolayi ihtiyaten Sevde'ye örtünmekle emretmistir.
[14]
Hadîsin bastiga delîlligi "Yahûdî'nin ismi anilinca kadin basiyle açiklayici bîr isaret yapti" sözündedir. Bu isaret ve sanigin i'tirâfi ile kisas yapilmistir
[15]
Buhârî basliga "Vârise vasiyyet yoktur" hadîsini senedsiz olarak bir unvan hâlinde zikretmekle yetinmistir. Hâlbuki bu hadîsi Dört Sünen sâhiblerI ve diger hadîsçiler senediyle rivayet etmislerdir. Buhârî'nin bunu senedIe rivayet etmemesi, kabul ettigi sihhat sartlarina uymadigi içindir. Buhârî'nin sahîhlik sartlari, diger bütün hadîsçilerin sartlarindan daha agirdir. Iste Buhârî bu yüzden Sahîh'te birinciligi kazanmistir. Buhârî sartina uymadigi için bunu, senediyle getirmemekle beraber, hadîsin sahâbîler arasinda yaygin olusundan ötürü ter-ketmeyi de uygun bulmadigindan, bir unvan hâlinde zikretmekle yetinmistir.
[16]
Basliga uygunlugu, ana babanin ve mîrâsi olan erkek ve disi yakin akrabanin irsî hisseleri, Kur'ân'la tesbît edildikten sonra, vasiyyet yalniz uzak akrabaya münhasir olarak müstehâb olmasi yönündendIr. Iste Ibn Abbâs'in bu hadîsi, mirasçilara vasiyyet etmenin caiz olmadigina açikça delâlet eder.
Ebû Umâme (R) söyle demistir: Rasûlullah(S)'tan Veda Hacci'nda hutbe yaparken isittim: "Yüce Allah her hakk sahibine hakkini vermistir. Artik bundan sonra mirasçiya vasiyyet yoktur" buyuruyordu (Ebû Dâvûd ve TIrmizî).
Amr ibn Hârice (R) söyle demistir: Peygamber (S), Kasvâ adindaki disi binek devesi üzerinde hutbe yaparken, ben devenin boynunun altinda Idim. Deve gevis getiriyordu. Agzinin köpügü iki omuzumun arasina dökülüyordu. Bu hâlde iken ben Rasûlullah'm: "Aziz ve Celîl olan Allah her hakk sahibine hakkini verdi. Artik mirasçiya vasiyyet yoktur. Çocuk da dösek sahibine âiddir. Zina ediciye mahrûmluk düser" buyurdugunu isittim. (Tirmizî: Bu hadîs hasendir, sahihtir, dedi.)
Ibn Abbâs, Rasûlullah'm: "Vârise vasiyyet caiz degildir. Meger ki mirasçilar isteyip uygun görürler" buyurdu, demistir (Dârakutnî).
Bunlardan baska Enes ibn Mâlik, Alî Ibn Ebî Tâlib, Amr ibn Suayb'm da ayni mealde rivayetleri vardir ki, bunlari îbn Ebî Seybe ve digerleri rivayet etmislerdir (Aynî).
[17]
Buhârî bunu Zekât'ta da getirmisti. Iki rivayet arasinda az fark vardir. Hadîs: "En faziletti olan sadakanin, kisinin vücûdu zinde ve bütün beden kuvvetleri yerinde oldugu hâlde... verdigi sadaka" oldugunu açikça belirtmektedir. "Can bogaza gelme" ta'bîri, ölümün son derece yaklasmasi zamanim ifâde etmektedir.
[18]
Buhârî'nin bu âyeti baslik yapmaktan maksadi, lehine ikrar yapilan mîrâsçi olsun, yabanci olsun, müsâvî olarak mutlak surette hastanin borç ikrarinin cevazina hüccet getirmek gibidir. Bâzilari da delâlet ciheti, Allah mîrâsin önüne geçirmekte vasiyyet ve borcu müsâvî yapti ve aralarinda bir ayirma yapmadi. Böylece vâris için olan vasiyyet delîl ile hâriç oldu da, borç ikrari hâli üzere bakî kalmistir, dedi (Aynî).
[19]
Bunlarin sözlerini Ibn Ebî Seybe senedli olarak rivayet etmistir.
[20]
Hasen'in bu hükmünü Dârimî rivayet etti.
[21]
Ibrâhîm ile Hakem'in hükümlerini îbn Ebî Seybe rivayet etti.
[22]
Aynî dedi ki: Zahir olan maksadi, kadin kocasinin ölümünden sonra taarruz edilmez. Çünkü evinin içindekilerin hepsi, kocasi buna sâhid dikmemis olsa da, kadinindir. Sâhid dikmege ve ikrara, ancak kadin fakîr iken evlendigi bilindigi zaman ihtiyâç vardir.
[23]
Hasen ile Sa'bî'nin bu hükümleri asli üzere hastanin ikrarinin mutlak olarak geçerli oldugunu ifâde etmektir.
[24]
Buhârî'nin bu "Ba'zu'n-nâs" ta'bîri ile Ebû Hanîfe ve onun içtihadinda olanlari kasdettigini Kirmânî ve digerleri belirtmislerdir. Ancak buradaki i'tirâzda vârislerin bâzisi lehine olan ikrar ile hastanin vedîa, ticâret mali ve ticâret malinin getirecegi kazançta ortaklik demek olan "Mudârebe"yi ikrari arasinda fark oldugu; bu son üç seyi ikrar ile birinciyi ikrar etmenin ayni sey olmadigi; bunun için Ebû Hanîfe'nîn görüsünde bir tenakuz bulunmadigi ortaya konulmustur.
[25]
Bu, Buhârî'nin Edeb'de getirdigi hadîsin bir parçasidir. Bunu burada hastaya kötü zann edip de kendi malinda tasarrufu men' edenleri redd için getirmistir. Bu da "Ba'zu'n-nâs"in kötü zann ile ta'lîline karsi getirilmistir.
[26]
Buhârî bunu îmân'da getirdi. Kirmânî dedi ki: Bu hadîsin delâlet ciheti nedir dersen, ben söyle cevâb veririm: Hiyaneti terk vâcib olunca, üzerinde bulunan hakki i'tirâf etmek de vâcib olmustur, tkrâr edince de, ikrarinin mu'teber olmasi zarurî olur. Yoksa ikrarin vâcib kilinmasinda hiçbir fâide yoktur.
[27]
Yânî hiyaneti terkte ve emâneti yerine ödeme vucûbunda vâris ile gayrisi arasinda bir fark yapmayinca, vârise ve gaynsina ikrari sahîh olur (Kastallânî).
[28]
Abdullah ibn Amr hadîsi de, bu Ebû Hureyre hadîsi de îmân Kitâbi'nda geçmistir, Buhârî bunlari burada hiyanetin harâmligina, yânî üzerindeki hakki ödememenin ve ödenmesini vasiyyet etmemenin harâmligina delîl için getirmistir.
[29]
Yâni borcun ödenmesi, vasiyyeti yerine getirmekten önce yapilmakla beraber, zikirde vasiyyetin borçtan önce getirilmesindeki maksadi beyân. Bu suretle bu basligi tekrar etmekteki incelik meydana çikiyor (Ibn Hacer).
Ibn kesîr: Eski ve sonraki bütün âlimler borcun vasiyyetten Önce yerine getirilecegi, ondan sonra vasiyyet, ondan sonra mîrâs isi gelecegi üzerinde ittifak etmislerdir. Bakisi derinlestirme sirasinda da âyetin ma'nâsindan bu anlasilir, demistir.
[30]
Bunu Ahmed bin Hanbel, Tirmizî, ibn Mâce, Alî ibn Ebî Tâlib'den rivayet ettiler.
[31]
Bu âyetteki emir, Mekke fethi günü Usmân ibn Talha hakkinda inmis olmakla beraber, bütün mükelleflere hitâb ve bütün emânetleri sâmil olur.
[32]
Bu, Zekât'ta getirdigi hadîsin bir parçasidir. Peygamber bu sözü ile: "Sadaka ancak kuvvetli bir servetten ayrilip verilir ve bu sadaka hayirlidir" buyurmus oluyor. Yoklukla ve ihtiyâç içinde verilen sadaka, kâmil degil demek oluyor. Bu "Lâ sadakate..." nefiyi, böylece sadakayi degil, kemâli nefyetmis oluyor
[33]
ibn Abbâs'in bu sözünü Ibn Ebî Seybe rivayet etmistir.
[34]
Bu da Itk Kitâbi'nda geçen hadîsin bir parçasidir.
[35]
Hakîm, Muâviye emirliginin onuncu yilinda ölmüstür. Bu hadîsin basliga uygunlugu yönü bana zahir olmadi. Sarihlerin zikrettikleri vecihler ise büyük bir zorlamadan hâlî degildir. Allah en bilendir.
Bu hadîs, Zekât'ta da geçmisti (Kastallânî).
[36]
Sarihlerden hiçbiri bu hadîsin basliga girmesi yönünü zikretmedi. Bundaki vec-hin, Rasûlullah'in: "Köle, efendisinin malinda bir çobandir" sözünde olmasi mümkün olur. Hizmetçi, köleyi de sâmil olur (Aynî).

[37] Buhârî akrabalarin kimler oldugu hususunda âlimler arasinda görüs ayriliklari bulundugu Için, cevâbi zikretmedi.

[38] Bu, Müslim'in rivayet ettigi hadîsin bir parçasidir.

"Siz sevdiginiz seylerden (Allah yolunda) harcayincaya kadar asla hâlis iyilige ermis olmazsiniz..." (Âlu tmrân: 92) âyeti inince, Ebû Talha, bu Beyrûhâ bahçesini Allah yolunda vakfetmeyi Peygamber'e danistiginda, Peygamber ona metindeki emri vermistir. Bu hadîsin basliga delîlligi açiktir. Bunun Buhârî'de Zekât Kitâbi'nda, yine Enes'ten diger ve daha genis bir rivayeti geçmisti. Bu hadîsteki uygulamaya göre, "Yakinlar" ta'bîri, çok genislemis oluyor.

[39] Bu hadîsi Buhârî Âlu îmrân: 92, âyetin tefsirinde kisaltilmis olarak senediyle getirmistir.

[40] Buhârî burada getirdigi bu hadîs ile Ebû Talha, Ubeyy ibn Ka'b ve Hassan ibn Sâbit'in altinci babalarina varincaya kadar soylarini ve hisimlarini çok güzel bir surette ve saglamlikta tesbît etmis bulunuyor. Buhârî'nin dedigi gibi Amr ibn Mâlik, Hassân'i, Ebû Talha'yi ve Ubeyy'i kendisinde toplamaktadir

[41] Buhârî bu "insanlarin bâzisi" ta'bîriyle Ebû Hanîfe ve onun görüsünde olan imamlari kasdetmektedir ki, biz babin basinda âlimlerin bu hususta görüs ayriliginda olduklarini söylemistik.

[42] Bu hadîsin, Zekât Kitâbi'nda uzun bir rivayeti geçmisti.

[43] Ibn Abbâs'm bu hadîsini Buhârî, Kureys'in Menâkibi'nda, bir de es-Suarâ Sûresi tefsirinde senedli olarak getirmistir.

[44] Bu Ebû Hureyre hadîsi de bundan sonraki bâbda senedli olarak gelecektir.

[45] Buhârî bu hadîsi Kureys'in Menkabeleri ve es-Suarâ Sûresi tefsîrinde de getirmistir. es-Suarâ tefsîrindeki rivayette bu âyet indikten sonra Rasûlullah'in Safa Tepesi'ne çikip, bu hutbesini orada söyledigi ziyâdesi vardir. Bu hadîsleri rivayet eden Ebû Hureyre ile Ibn Abbâs, bu toplantilarda hazir degillerdi. Çünkü Ebû Hureyre Hayber'in fethi sirasinda müslümân olmus; Ibn Abbâs da o zamân ya henüz dogmamis, ya da yeni dogmustu. Bunlar, bu ilk da'vete âid olan bu toplanti ve hutbeyi diger sahâbîlerden almislardir. Diger bir îzâh sekli de, bu da'vet ve toplantilarin Medine'de tekrarlanmis olmasidir.

Buhârî'nin hadîsi burada getirme sebebi, kadinlarin ve çocuklarin en yakin hisimlara dâhil bulunduklarini isbâttir. Bu da'vette Peygamber'in kizi Fâti-ma'nin ve halasi Safiyye'nin bulunmasi, en yakin hisimlar ta'bîrinde kadinlarin ve çocuklarin dâhil oldugunu isbât etmektedir.

"Bu toplantida Peygamber, ikinci batindaki babasi Abdulmuttalib'den i'-tibâren tâ yedinci batma kadar, neseb silsilesi üzerideki bütün dedelerinde ne-seb yönünden kendisine kavusan Kureysliler'in hepsini Islâm'a da'vet etmistir" (Tahâvî).

[46] Bu mutâbaati Müslim de bu vak'a ile ilgili olarak rivayet etmistir

[47] Bu, Sartlar Kitâbi'nda sonunda geçen Umer'in Hayber'deki bir arazîsini vakfetmesi kissasi hadîsinin bir parçasidir.

[48] Buhârî, Umer'in bu sartindan evvelâ vakfedicinin kendi vakfiyle faydalanacagi hükmünü çikarmis, sonra da bu hükmü daha da kuvvetlendirmistir. Böylece basliktaki soruya müsbet bir cevâb vermis oluyor.

[49] Bu hadîsler vakif yapanin kendi vakfi ile faydalanacagina delâlet eder. Çunku Mekke'ye kurbanlik hediye ettigi hayvanla, o hayvan sartsiz olarak mülkünden çiktiktan sonra ondan faydalanmayi caiz kilinca, sart ile faydalanma cevazi daha lâyik olur.

Bu hadîsler Hacc Kitâbi'nda da geçmisti (Kastallani).

[50] Peygamber'in Umer'i bu isinde takrîr buyurmasi, kendisine vakfedilen kimse vakfi teslîm almasa da böyle vakfin sahîhligine delâlet edicidir.

[51] Bunun basliga delâletinde müskillik görülmüs. Ibnu Munîr bu delâleti söyle açiklamistir: Ebû Talha, arazîsini mutlak olarak sadaka yapti, sarf yerini Peygam-ber'e havale etti. Peygamber ona: "Ben onu yakinlarina tahsis etmeni uygun görürüm" deyince, Ebû Talha'ya. onu yakinlari arasinda taksîm etmeyi havale etmis oldu. Böylece o mal, sadaka olup geçtikten sonra Peygamber o malin Ebû Talha'ntn elinde olmasini kararlastirmis gibi oldu (Kastallânî).

[52] Müellif Buhârî, bu hadîsten cevaz hükmünü anlayarak: Peygamber (S) bu ta'yînsiz mutlak vakfi caiz kildi, demistir.

[53] Buhârî sarf yeri ta'yîn edilmeyen vakfin cevazi ve caiz olmadigi hususunda âlimler arasinda görüs ayriligi oldugunu bildirip, cevaz görüsünün daha sahîh olduguna isaret etmistir. Buhârî bu basliklarda sahîh hadîslerin kisa kisa parçalarini getirmekle yetinmistir.

[54] Bu baslik da bundan önce geçen baslik gibidir; ancak bu baslikta kendisi adina sadaka yapilan kimseyi ta'yîn edip belirtmistir.

[55] Hadîsin basliga uygunlugu gizli degildir, ölmüsler adina yapilan sadakalarin, hayirlarin ve dualarin onlara Allah katinda fayda verecegim bildiren daha baska birkaç sahîh hadîs mevcûd oldugu gibi, bu hususa delîl olan âyetler de vardir: Ölülere yapilan duâ ve sadakalar onlara fayda verir. Delilleri:

a. Insan öldügü zaman ameli kesilir; ancak üç seyden kesilmez; Akip duran
sadakadan, yâhud faydalanilan bir ilimden yâhud kendisi için duâ eden sâlih bir çocuktan " (Müslim, el-Vasiyye, Bâbu mâ yalhaku' Insâna mine's-sevâb ba'de vefâtihi).

b. Kabir ziyaretlerinde Ölüler için yapilan duâ: Ey Rabb'imiz, bizi ve îmân ile daha önden bizi geçmis olan (dîn) kardeslerimizi magfiret eyle, îmân etmis olanlar için kalblerimizde bir kin birakma. Ey RabbHmiz! Sübhesiz ki sen çok re'fetlisin, çok merhametlisin" (el-Hasr: 10)

c. Melekler Rabb Herine hamd ile tesbîh ediyorlar. Yerdeki kimseler için istigfar ediyorlar. Gözünüzü açin. Sübhesiz ki Allah çok magfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (es-Sûrâ: 5)

[56] Buhârî bu hadîsi, malin hepsini sadaka yapmanin kerahetine ve tasinir mallarin da vakfedilmesinin cevazina delîl getirmistir. Hadîsin basliga delîlligi açiktir. Buhârî burada hadîsi kisaltilmis olarak getirdi. Magâzî'de tamâmini getirecektir (Kastallânî).

[57] Bu baslik ve onun ardindan gelen hadîs, ancak Ebû Zerr'in el-Kusmeyhenî'den gelen nüshasinda mevcûddur. Diger Buhârî nüshalarinda bu baslikla hadîs mevcûd degildir.

[58] Hadîsin basliga uygunlugu, Rasûlullah'm: "Biz bu mali senden kabul ettik ve onu tekrar sana geri verdik" sözündedir.

Muhammet! ibn Hasen el-Mahzûmî'nin Medine Haberleri'nde Ebû Bekr ibn Hazm yolundan, Hassân'm hissesinin bahâsi yüzbin dirhem oldugu ve bu bedeli Hassân'm Muâviye'den teslîm aldigi rivayet edilmistir.

Muâviye, Hassân'm bu hissesini satin aldigi zaman, Umeyye ogullan'nm kendi aralarinda rahatça toplanip konusabilecekleri bir kale olmasi için bu binâyi yaptirmistir. Bu binayi Muâviye hesabina yapmayi et-Tufeyl ibn Ubeyy ibn Ka'b üzerine almistir. Bunu Medine Haberleri'nde Umer ibn Seybe söyledi... (Fethu't-Bâri).

Hassân'm bu hisseyi satmasindan bunun ona vakif degil, mülk edilmis oldugu anlasilir.

[59] Bu, Islâm'in baslangicinda vâcib idi; müstehâb idi de denildi. Sonra bu âyetin mensûh olup olmadigi hakkinda Iki görüs üzerine ihtilâf ettiler. Bir taife bu âyet muhkemdir; mensûh degildir, dediler. Mucâhid, Ebu'l-Âliye, Sa'bî, el-Hasen,
Ibn Sîrîn, Saîd ibn Cubeyr, MekhÛl, Ibrahim en-Nahaî, Atâ ibn Ebî Rebâh, ez-Zuhrî, Yahya ibn Ya'mer bu taifedendirler. Bunlar bu âyetin hükmü vâcib-dir, dediler.
Diger taife de bu âyet mensûhtur, dediler. Saîd ibnu'l-Müseyyeb de buna kaail oldu.

[60] Hadîsin basliktaki âyete uygunlugu, Ibn Abbâs'in basliktaki âyetin kendi nazarinda mensûh olmadigim kesîn olarak belirtmis olmasi yönündendir (Aynî),

[61] Hadîslerin basliga delîlligi açiktir. Âise hadîsini en-Nesâî de Vasiyyetler Kitâ-bi'nda getirmistir. Nesâî'deki rivayette su ziyâde vardir: Hangi sadakayi (yapayim)? dedim. Peygamber: "Su içirmek" buyurdu.
Ibn Abbâs hadîsinin Nesâî'deki Süleyman ibn Kesîr rivayetinde su da vardir: Annem adina köle âzâd etmekligin\, ondan bu borcu öder mi? dedim, Rasûlullah: "Sen annen adina âzâd et" buyurdu.
Bu hadîslerde sadakanin ölüye fayda verecegine delâlet vardir (Kastallânî).

[62] Hadîsin basliga uygunlugu "Ben seni, bustânimm sadaka olduguna sâhid yapiyorum" sözündedir. Buhârî bunda, vakfi sadaka'ya katmistir. Bu "Ushi-duke = Seni sâhid yapiyorum" kavlinin mu'teber olan sâhid gösterme irâdesini yâhud I'lâmi muhtemi! olur diye buna i'tirâz edildi. el-Muhalleb vakif ve sadakada sâhid göstermeyi Yüce Allah'in: "Alisverisyaptiginiz vakit de sâhîd-ler tutun" (el-Bakara:282) kavliyle delîl getirdi. Çünkü kendisine ivaz ve bedel bulunan satis akdinde sâhid tutmakla emredince, hiçbir Ivaz bulunmayan vakifta sâhid tutmanin mesru' olmasi evleviyetle olur.
Bu hadîs üç bâb öncesinde de geçmisti (Kastallânî).

[63] Bu bâb ve bundan sonraki üç bâb, Kur'ân'dan âyetlerle basliklandmlmistir. Buhari bunlari Vasiyyetler KItâbi'nÜa zikredilmis olan Vakif Bâblari arasina girdirdi. Hâlbuki bu âyetlerin burada zikrine gerekli olacak bir vecih yoktur. Fakat vakiflardaki emir ve onlara bakmak, islerini mütevellilere vermek, yetimlere bakmak, islerini velîlere vermek gibi kilinmasi yönünden bir benzerlik ve cihet vardir. Kisaca vakif islerine bakmak, gözetmek emirjeri, yetimlerin iyiliklerini, haklarini gözetmek ve emânetlerim korumak emirleri nev'inden sayilmis gibidir (Aynî).

[64] Bu hadîs "Yetimin ortakligi... bâbi"nda geçmisti. en-Nisâ Sûresi'nin tefsîrinde de gelecektir. Bu rivayetlerde mü'minlerin annesi Âise, âyetteki ma'nâlan gayet güzel bir surette tefsir etmistir. Allah kendisinden razi olsun.

[65] Saîd ibn Cubeyr ile Katâde söyle demislerdir: Müsrikler arasinda mîrâs, yalniz ailenin büyük erkegine âid idi. Kadinlarla çocuklar hiçbirseye vâris olmazlardi. Allah bu en-Nisâ:7. âyeti indirip, kadinlari ve çocuklari da mirastan nasîbli kildi (Aynî).
CâhiIIyet devrinde müsrikler kadinlara ve çocuklara mîrâs vermezlerdi. (O hak anca"k harb eden, ganimet alan, memleketini müdâfaa eden kimselere mahsûstu.) Allah bu âyeti, onlarin bu fiillerini kaldirmak için indirdi. Sonra Yüce Allah, en-Nisâ: 11-12. âyetleriyle de mirasçilardan herbirinin pay mikdârlarim beyân eyledi (Kastallânî).

[66] Bu baslik, Buhârî nüshalarinda farkli sekilde gelmistir: Bâzisinda "Bâb" sözü ve devami vardir. Çoklarinda "Bâb" sözü yok, digerleri var. Ebû Zerr'in nüshasinda birinci "Mâ" yoktur. Ebû Zerr'in rivayeti "Mâ"nin hafiye olmadigina delâlet eder.
Bunlar âlimler arasinda ihtilafli mes'elelerdir. Bâzisi vasinin yetîm malindan yemesi caiz olur dedi. Bâzisi: Yetîm malindan ancak ihtiyâç zamaninda yer, dedi. Daha baska görüsler ve tafsiller de vardir (Ibni Hacer, Aynî).
Sâfiîler, vasî, çalismasi ve sarfindan bunlarin en azini alir, dediler (Kastallânî).

[67] Vakfa âId olan bu Ibn Umer hadîsinin yetîm mallari ve yetîm vasilerine âid emirler ihtiva eden daha yukaridaki basliktaki âyetlerle münâsebetini bâzi sarihler su yönde görmüslerdir: Buhârî yetîm vasîsini vakif nazirina benzetmis; benzeme ciheti de vakif nazirinin kendilerine vakfedilmis olan fakîrlere, zaîflara bakmasi, vasinin yetîmlere bakmasi gibi ehemmiyetli bulunmasidir.Fakat bu tevcîh, sonraki sarihlerin söyle i'tirâzina ugramistir: Ibn Umer hadîsi ile âyetin medlulü arasinda uygunluk yoktur. Çünkü Umer, vakfettigi malin faydalarina mâlik Idi. Vasinin ise, öldükten sonra mal üzerinde hiçbir alâkasi kalmaz; mülkiyet
jAllah taksîmi ile yetîmlere geçer demislerdir.
Sârih Kirmânî söyle demistir:
Buhârî'nin bu benzetmeden maksadi, yetîm velîlerinden fakîr olanlarin ye-Itîm malindan ma'rûf derecede ücret almalarinin câI2 oldugu gibi, vakfa bakanlarin da ma'rûf derecede vakif maldan faydalanmalarinin caiz oldugunu beyândir. Nitekim bu cihet Umer'in: "Vakfin isini yürütmeyi üzerine alan kimsenin örfe göre vakif maldan yemesinde günâh yoktur" sözünden de çikarilabilir.
Aynî ve Kastallânî, Kirmânî'nin bu tevcîhini begenmislerdir.

[68] Âise hadîsinin basliga uygunlugu gizli degildir.
Bu hadîsin Müstemlî'den gelen Ebû Zerr nüshasinda "Yetîmin vâlîsi" sözü "Yetîmin malinin vâlîsi" seklinde gelmistir. Bu hadîsi Müslim de getirmistir.

[69] Basliktaki âyet, haksiz ve haram olarak yetîm mali yiyenler hakkinda en siddetli bir tehdîddir. Buhârî râvîlerinden Dâvûdî: "Bu âyet, Kur'ân'da mü'minlere karsi gelmis haberlerin en siddetlisIdir" demistir. Bu haliyle âyet, yetîm mallarinin çok titizlikle korunmalarini; hiçbir surette ziyana ve eksiltmeye terkedil-memelerini; dâima iyilestirilip artirilmalarim emredici durumdadir. Bu baslik ile hadîs arasindaki uygunluk "Yetîm mali yemek" fikrasinda apaçiktir.
Helak edici kötü huylarin ve ma'siyetlerin bu hadîste yedi olarak sayilmasi, bunlarin daha fazla olmasini men' etmez. Nitekim diger rivayetlerde: komsunun karisiyle zina, anaya babaya isyan, yalan yere yemin etmenin de helak edici günâhlardan oldugu bildirilmistir.

[70] Âyet, yetimler hakkinda insanlik için en güzel ve en câmiali ögütleri toplamistir.

[71] Bu, Ibn Abbâs'in tefsiridir. Îbnu'l-Munzir bunu Alî ibn Ebî Talha yoluyla tbn Abbâs'tan rivayet etmistir.

[72] Ibn Hacer: Bu, mevsûl bir hadîstir. Süleyman, Buhârî'nin seyhlerindendir, Bu-hârî'nin âdeti çok kerre mevkuflarda, nadiren mutâbaalarda bu "Kaale" sigasi ile getirmektir... dedi(Fethu'l-Bârî).

[73] Tâvûs'un bu fiilini Sufyân ibn Uyeyne kendi tefsirinde, Atâ'nin sözünü ise Ibn Ebî Seybe senedli olarak rivayet etmistir. Atâ'nin bu sözündeki küçük büyük kelimeleri, hem kesre, hem de ötre ile zabtedilmistir. Velî sözü de bir zabtta vâlî seklindedir

[74] Bu, Peygamber'in büyük ahlâkinin güzelliklerindendir. Hadîsin basligin "Seferde ve hazarda" kismina uygunlugu, "Ben Rasûlullah'a seferde ve hazarda hizmet ettim" sözündedir. "Ananin yetime bakmasi" kismina uygunlugu ise, Enes dedi ki: "Siz sevdiginiz seylerden (Allah yolunda) harca yincaya kadar asla hâlis iyilige ermis olmazsiniz." (Âiu imrân: 92) âyei inince Ebû Talha ayaga kalkti ve:
Enes'i Rasûlullah'a götürme isini üvey babasi Ebû Talha, anasi Ümmü Suleym'I rizâsini aldiktan sonra yapmis olmasi yönündendir. "Anasinin kocasinin yet me bakmasi" kismina uygunlugu, üvey babasi Ebû Talha'nm Enes'in elinde tutup götürmesi yönündendir. Hadîs, basliktaki hükümlerin tam cevâbi ve bt yâni olmustur. Buhârî bu hadîsi

Diyetler'de; Müslim ise Peygamber'in fazîle lerinde getirmistir.

[75] Hadîsin basliga uygunlugu "Sadaka da bunun gibidir" sözünde apaçiktir. Hadîsin basligin birinci kismina uygunlugu ise vakif lâfziyle sadaka lâfzinin ma'-nâda birbirine yakin olmalari ve hükümlerinin de bir olmasi yönündendir.

Hadîs, Zekât'ta; "Yakinlara zekât bâbi"nda-4a geçmisti.

[76] Buradaki üç üstadin hadîslerini Buhârî sirasiyle Tefsîr, Zekât, Vekâlet Kitâbla-n'nda, senedli olarak getirmistir.

[77] Rasûlullah'a gelip bu sözleri söyleyen zâtin, Ensâr'dan Hazrec kabîlesinin büyügü olan Sa'd ibn Ubâde (R) oldugu diger rivayetlerde açikça belirtilmistir.

Hadîsin buradaki basliga uygunlugu da bundan önceki hadîs gibidir

[78] Bu sözün zahiri, onlarin bu arazîyi Allah için sadaka etmek istedikleri; Peygam-ber'in de onlarin bu niyetlerini kabul etmesidir. Fakat Peygamber onlarin bu arazîsini on dînâr Ödeyip satin almistir. Hadîsin basliga uygunlugu, Peygam-ber'in Neccâr ogullan'nm sözünü takrîr edip, onlara karsi reddetrhemesidir. Eger suyû'lu vakif caiz olmasaydi, onlari bundan açikça men' eder ve onlara hükmü beyân ederdi (Ibn Hacer).

Bu hadîs uzunca bir metinle Namaz Kitâbi'nin evvellerinde geçmisti.

[79] Hadîsin basliga uygunlugu "Istersen kökünü habset..." sözlerindedir. Çünkü bunda bir takim sartlar vardir ki, bunlarin hepsi vakif kitabinda yazilir. Umer bu vakfinin kitabini, kâtibi Muaykib'in el yazisi ile ve Abdullah ibn Frkam'in sâhidligi ile yazdirmistir. Bunu Ebû Dâvûd rivayet etti: Sureti söyledir: "Bis-millâhirrahmânirrahîm. Bu Abdullah ibn Umer'in Semg arazîsi hakkinda yazdigi kitâbdir...".

[80] Hadîsin basliga uygunlugu "Fakirlere, yoksullara" sözünde açiktir. "Zengin için" kismina uygunluk ise hadîsteki "yakinligi olan hisimlara" sözünden alinir. Çünkü bu söz onlarin zengin ve fakir olmalarindan daha umûmîdir.

[81] Hadîsin basliga uygunlugu biraz önce geçtigi yerde de belirtildigi gibi açiktir. Mescid yapilmak üzere arazî vakfetmek caizdir. Bunun gibi, diger herhangi bir hayir kurumu meydana getirmek, meselâ okul, Imaret, kütübhâne yapmak üzere de arazî vakfedilir.

[82] Buhârî bu baslikla nakledilebilen esya ve mallarin vakfinin cevazina isaret etmistir.

[83] ez-Zuhrî'nin bu sözünü Ibnu Vehb, kendi Muvatta'mda rivayet etmistir. Bunun basliktaki "Sessiz servet" sözüne uygunlugu apaçik meydandadir.

[84] Hadîsin basliga uygunlugu "Kendisine âid bîr at üzerine Allah yolunda cihâd etmek üzere bir adami bindirdi" sözündedir. Bir de basliga, hadîsin sonunda Peygamber'in Umer'e söyledigi "Sen sadakana dönme" sözü delâlet.etmektedir. Bu sözde atin sadaka oldugu; Allah yolunda kullanmaya tahsis edildigi açiktir.

Bu hadîs Hibe'de de geçmisti.

[85] Vakfin islerini yürütecek kimse ta'bîrine vakfin kayyimi, ücretli isçisi, nâzin, vekili girer.

[86] Bu hadîsteki "Lâyaktastm" fiili bâzi rivayetlerde cezimli, bâzilarinda Ötreli olarak gelmistir. Cezimlide "Paylasmasinlar"; ötrelide "Paylasmazlar" demek olur.

Sârih ibn Battal: Rasûlullah'in muradi Benû Nadîr, Fedek, Hayber hurmaliklarinda çalisan isçilerin ücretleridir. Buhârî bâb basligi ile buna isaret etmistir, demistir (Aynî).

Sârih Hattâbî söyle dedi: Ibn Uyeyne'nin söyle dedigi bana ulasti: Rasûlullah'in zevceleri müslümânlann analari olduklari için ümmet tarafindan nikâh edilmeleri ebediyyen caiz olmadigindan, iddet bekleyen kadinlar hükmündedirler. Bunun için kendilerine hayâtta olduklari müddetçe nafaka tahsis olunmus, odalari da kendilerine suknâ yânî oturma hakki olarak birakilmistir (Aynî).

[87] Hadîsin basliga delîlligi "Umer .... sart kilmistir" sözündedir. Her iki hadîs de vakif islerini yürütenlerin vakiftan ücret almalarinin mesrû'luguna delildir.

[88] Buhârî, basliktaki cevaz hükmünü isbât edip kuvvetlendirmek için, bu üç sahâ-bînin böyle kendilerinin de faydalanmalari sartiyle mülklerini vakfettiklerini arka arkaya getirmistir.

Bunlardan Enes'in haberini Beyhakî senedli olarak; Zubeyr'in haberini ed-Dârimî kendi Müsned'inde-t Abdullah ibn Umer'in haberini de îbn Sa'd Taba-kaat'inda senedli olarak rivayet etmislerdir.

Sârih ibn Battal: Vakfeden kimsenin vakfettigi seyin faydalarindan gerek kendisi, gerek vârisleri için faydalanmayi sart kilsa, bunun caiz oldugunda âlimler arasinda ihtilâf yoktur, demistir (Aynî).

[89] Senedde de görüldügü üzere, bu hadîsin asil râvîsi Usmân ibn Affân degildir. Bunun râvîsi Abdurrahmân ibn Habîb es-Sulemî el-Kûfî'dir. Sahâbî oglu sahâ-bî olan bu zât Halîfe Hz. Usmân'm kusatilmasi sirasinda orada bulunmus ve Usmân'in sözlerinden ezberinde tutabildiklerini rivayet etmistir. Hadîsin buradaki rivayeti çok kisadir ve yalniz vakif mes'elesiyle Ilgili kismi getirilmistir.

[90] Hadîsin basliga uygunlugu "Ben hemen Rûme kuyusunu kazdim" sözündedir. Çünkü kuyu vakfinin faydalarindan herkes gibi, vakfeden de yararlanmayi sart kilar ve yararlanir. Bunun cevazinda görüs ayriligi yoktur.

[91] Müellif Buhârî baslikta zikrettigi hükme, yânî kisinin kendi vakfindan kendisinin de faydalanmasini sart kilmasinin cevazina bu hadîslerle delîl getirmisti. Ancak bu cevaz hükmü, mescid yaptigi bir arazî parçasinda namaz kilmak, vakfettigi bir kuyudan su içmek gibi faydalanmanin umûmî oldugu zamanki seylerle ka-yidlidir. Müslümanlara okumalari için vakfettigi kitâb da bunun gibidir. Umûmî olanla husûsî olan arasindaki fark; umûmî olan, husûsînin aksine, herkes için faydalanma mübâhligi olan seydir (Kastallânî).

[92] Hadîs basligi aynen ihtiva ettigi için, uygunluk tamdir.

îbri Munîr: "Buhârî'nin maksadi, yalniz olarak veya bir karîne ile vakfa delâlet hangi lâfizla olursa olsun, vakfin sahîh olacagidir" dedi. Vakfin lâfizlari "Sunu vakfettim, habsettim, sebîl kildim" yâhud "Arazîm vakfedilmistir, habsedilmistir, sebîl kilinmistir" gibi lâfizlarla olursa, bunlar sarîh lâfizlardir. "Su arazî parçasini sakinleri için haram kildim", yâhud "Onu ebedî kildim" yâhud "Evim haram kilinmistir, ebedî kilinmistir" lâfizlari da kinayedir. "Bunu sakinlerine sadaka yaptim" dese de vakfa niyet eylese, iki görüs vardir. En sahîhi, niyetin lâfizla kavusup vakif olmasidir... (Kastallânî).

[93] ez-Zeccâc el-Maânfinde: Bu üç âyet i'râb, hüküm ve ma'nâca Kur'ân'daki en müskil âyetlerdendir, demistir (Ibn Hacer)

[94] Hadîsin zikredilen üç âyete uygunlugu açiktir. Çünkü bu hadîs o âyetlerin, hadîsin içinde anilan kimseler hakkinda indigini beyân etmistir.

[95] Hadîsin basliga uygunlugu, Câbir ibn Abdillah'in babasinin borcunu, mirasçilardan olan kizkardesleri hazir bulunmadan Ödemis olmasi yönündendir.

[96]

Buhârî buradaki el-Igrâ'nm tefsirini vermis ve Ebû Ubeyde'nin Mecâzu'l-Kur'ân'da "Igrâ"mn tefsirine sâhid getirdigi âyeti de zikretmistir.